

SOM

Att koda klass

Valundersökningarnas klassschema
jämfört med European Socio-economic
Classification (ESeC)

2007

Maria Oskarson

Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

s
a
m
h
ä
l
l
e

o
p
i
n
i
o
n

m
a
s
s
m
e
d
i
a

INLEDNING	3
ATT KODA KLASS	3
<i>Vad är klass?</i>	<i>4</i>
<i>SOM-undersökningarnas kodning av yrke och klass.....</i>	<i>6</i>
VALUNDERSÖKNINGARNAS YRKESKODNING (VU-YRKE)	6
<i>Valundersökningarnas klassschema (Vu-klass).....</i>	<i>7</i>
KODNING AV YRKE ENLIGT INTERNATIONELLA STANDARDS	9
<i>International Standard Classification of Occupations (ISCO)</i>	<i>9</i>
SVENSK STANDARD FÖR YRKESKLASSIFICERING (SSYK96)	11
KLASSCHEMAN	12
<i>Erikson-Goldthorpe-Portocareros klassschema (EGP)</i>	<i>12</i>
<i>European Socio-economic Classification (ESeC).....</i>	<i>13</i>
EVALUERING OCH KONSTRUKTION AV NYCKLAR MELLAN	
VU-KLASS OCH ESEC.....	15
<i>Jämförelse av Vu-klass och ESeC</i>	<i>15</i>
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT FÖR KONSTRUKTION AV NYCKLAR	20
<i>Konstruktion av ESeC från Vu-yrke</i>	<i>21</i>
<i>Vu-klass konstruerad efter SSYK/ISCO</i>	<i>24</i>
KONSEKVENSER AV OLIKA KLASSCHEMAN	27
<i>Praktiska konsekvenser.....</i>	<i>27</i>
<i>Teoretiska konsekvenser.....</i>	<i>27</i>
<i>Empiriska konsekvenser.....</i>	<i>27</i>
SLUTSATSER	34
REFERENSER	35
ANVÄNDBARA LÄNKAR FÖR SYNTAXER OCH INFORMATION:	35
BILAGA 1	36
BILAGA 2	41
BILAGA 3	44

Inledning

Denna rapport utgör en redovisning av ”Klasskodningsprojektet” som har bedrivits inom ramen för forskningsprogrammet ”Välfärdsstatens politiska sociologi”, finansierat av FAS (2002-0811) och RJ (K2002-0058).

Bakgrunden till projektet är att två av de främsta undersökningsserierna rörande politiska attityder, partival och medieattityder i Sverige, valundersökningarna och SOM-undersökningarna vid Göteborgs universitet, tillämpar en unik yrkes- och klasskodning som inte används utanför dessa undersökningar. Detta innebär begränsade möjligheter till jämförelser av olika klassrelaterade fenomen med andra undersökningar.

Projektet syftar därför till att för det första jämföra valundersökningarnas yrkes- och klasskodning med andra mer etablerade tillvägagångssätt, och för det andra till att konstruera nycklar mellan valundersökningarnas operationalisering av klass och ett nytt standardschema för operationalisering av klass, ESeC. Detta möjliggör en övergång till mer internationellt etablerade standardklassificeringar av yrke och klass i Vu- och SOM-undersökningarna.

Konkret har projektet bedrivits i samarbete med SOM-institutet, som i samband med Riks-SOM –undersökningen 2005 kodade yrke med den svenska standardkodningen SSYK förutom med den tidigare använda Valundersökningarnas yrkeskod. Kodningsarbetet leddes av forskningsassistent Malin Forsberg.

Valundersökningarna startade i samband med 1956 års riksdagsval och har genomförts vid varje riksdagsval och varje folkomröstning sedan dess. Valundersökningarna baseras på besöksintervjuer som genomförs vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet i samarbete med SCB. SOM-undersökningarna är brevenkätundersökningar som genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet och startade 1986. Den rikstäckande SOM-undersökningen genomförs årligen, liksom motsvarande undersökning för Väst-sverige.

SOM-institutet är centrum för den undersöknings- och seminarieverksamhet som drivs gemensamt av Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Statsvetenskapliga institutionen samt Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS) vid Göteborgs universitet. Grunden i verksamheten är den nationella undersökning som hösten 2007 omfattar totalt 9 000 personer i åldrarna 15 till 85 år. Undersökningen rymmer frågor om bland annat politik, samhälle, medievanor, offentlig service, miljö, risker, ny medieteknologi och fritidsvanor.

Att koda klass

Klasstillhörighet är väsentligt för politiska och sociala förhållanden. Oavsett vad man mer specifikt lägger in i begreppet klass och klasstillhörighet visar otaliga studier att människors sociala situation i termer av position på arbetsmarknaden och i samhället spelar roll för politiska uppfattningar, levnadsförhållanden och livsstil. Så har det varit så länge vi sysslat med surveyundersökningar, och även om denna typ av samband i vissa fall är svagare idag än för några decennier sedan är de fortfarande betydelsefulla för samhälls-

vetenskapliga analyser. Hur man kodar och analyserar klass är därför väsentligt för våra undersökningars kvalitet, avseende såväl deras reliabilitet som deras validitet.

Basen i de flesta definitioner av klass och klassscheman som används inom samhällsvetenskap är individens position på arbetsmarknaden, alltså individens yrke. Hur man klassificerar eller kodar yrke är därmed avgörande för vilket eller vilka scheman över sociala klasser som kan användas. Ett problem är att det finns flera olika principer för hur klass operationaliseras och mäts, vilket gör att jämförbarheten mellan olika undersökningar eller analyser ofta brister. Samtidigt finns det idag internationella standards för yrkes- och klasskodning. Att gå över till de mer etablerade klassificeringarna är emellertid inte problemfritt för valundersökningarna eller SOM-undersökningarna då det finns en rad olika tidsserier över samband med klass som är väsentliga att bibehålla. Vid skifte av principer för yrkesklassificering är det därför väsentligt att försöka konstruera översättningsnycklar mellan gammal och ny princip.

Rapporten inleds med en kort diskussion om definitioner av klass och om olika klassscheman. Därefter följer en redogörelse av hur yrke och klass kodats i valundersökningarna och i SOM-undersökningarna. Vidare presenteras den internationella standarden för yrkesklassificering ISCO samt dess svenska variant SSYK¹. Dessa yrkeskodningar ligger till grund för flera internationellt välkända klassscheman, men här presenteras främst det klassschema som Robert Eriksson, John Goldthorpe och Portocarero utvecklat, förkortat EGP. Under senare år har ett europeiskt consortium arbetat med att arbeta fram en europeisk standard för att koda klass, *European Socio-economic Classification* (ESeC). De teoretiska grundvalarna för detta klassschema ligger mycket nära den vidareutvecklade varianten av EGP, men utgör en renodling och standardisering av detsamma. Rapportens tredje del utgör en presentation av de ”nycklar” som konstruerats mellan valundersökningarnas yrkeskodning och klassschema å ena sidan, och SCBs yrkeskodning och klassschemat ESeC å den andra. Avslutningsvis diskuteras konsekvenser för val- och SOM-undersökningarna av att använda ESeC istället för Vu-klass.

Vad är klass?

Vad som ska avses med begreppet klass är inte entydigt. Det finns en rad olika perspektiv som pekar på olika aspekter av social position som differentierar olika grupper från varandra i socialt, ekonomiskt och politiskt avseende. Ändå är begreppet klass eller social klass centralt för samhällsvetenskaplig forskning. En sökning på Google Scholar på ”*social class*” ger cirka 1 230 000 träffar². Huvudlinjerna i olika definitioner av klass kan härledas tillbaka till två av samhällsvetenskapens giganter – Karl Marx respektive Max Weber. Karl Marx definierade klasser utifrån relationen till produktionsmedlen. Max Weber vidgade förståelsen av klass till att förutom ekonomiska förhållanden också beakta sociala och politiska förhållanden. För Weber utgjorde graden av kontroll över de egna livschanserna den centrala beståndsdel i klassbegreppet. Möjligheten till kontroll är i sin tur bestämd av en rad faktorer – inkomst, status samt tillgång till makt i företag och politiska organisationer. I modern samhällsvetenskap talar man idag om klassdefinitioner baserade på anställningsrelationer, definitioner utifrån status samt olika typer av komunitära defini-

¹ Redogörelsen för yrkesklassificeringssystem och klassscheman är i huvudsak hämtad från arbetsrapporten ’Klasskodning i SOM- och valundersökningarna’ av Malin Forsberg och Maria Oskarson (november 2005).

² Sökning gjord 2006-11-24

tioner av klass (Svallfors 2004: 19ff.). Det perspektiv som är det förhärskande idag utgår från att klasskillnader uppkommer från ägande eller avsaknad av ägande och från de anställningsrelationer som följer av detta, främst avseende kontroll över det egna arbetet och typen av anställningskontrakt. Klasser kan därmed ses som ”grupperingar av positioner på arbetsmarknad och i produktionsenheter, vilka operationaliseras genom en kombination av yrkestitlar och anställningsrelationer” (Svallfors 2004: 19; även Scott 2002). Detta innebär ett förhållandevis snävt klassbegrepp som ibland likställs med ekonomisk klass, och där klasstillhörighetens samband med exempelvis livsstil, värderingar, mobilitet och organisation ses som empiriska frågor snarare än inbegrips i själva definitionen och operationaliseringen av klass.³

Även med klassdefinitionen avgränsad till relationer till ägande och till anställningsrelationer finns det en rad olika tillvägagångssätt för hur denna typ av klassificeringar av yrken kan göras. Något förenklat kan sägas att det är tre olika aspekter som kan diskuteras: Vilka dimensioner i anställningsrelationerna är de centrala? Vilka former av ägande bör urskiljas? Hur många kategorier är aktuella? Beroende på svaren på dessa frågor kan flera olika klassscheman formuleras. Inom modern samhällsvetenskaplig forskning är det framför allt tre olika yrkesbaserade klassscheman som diskuteras – Erikson, Goldthorpe & Portocareros (EGP); Erik Olin Wrights samt Gösta Esping-Andersens (Goldthorpe 2000; Scott 2002; Leiulfsrud, Bison och Jensberg 2003). Dessa är delvis överlappande, och lägger fokus på maktrelationer och utbildning/kunskap. Erik Olin Wrights klassschema lägger större vikt vid ägande än de båda övriga, medan Gösta Esping-Andersens klassschema försöker att urskilja ”post-industriella” yrkeskategorier från de mer traditionella kategorierna. Det mest frekvent använda klassschemat är EGP, vilket också ligger till bas för utvecklandet av det europeiska standardschemat för klasskategorisering, ESeC .

Ett problem med samtliga yrkesbaserade klassscheman är hur man hanterar personer utanför arbetsmarknaden. Problemet har varit mest uppenbart i anslutning till ej förvärvsarbetande, gifta kvinnor. Traditionellt har dessa kodats utifrån mannens klasstillhörighet. I takt med kvinnors ökade förvärvsfrekvens har detta förfarande gett upphov till en av de mer intensiva debatterna rörande klassanalyser, nämligen om man ska utgå från individens klasstillhörighet eller familjens/hushållets. Frågan var föremål för en intensiv debatt under 1980-talet. Slutsatsen av debatten kan sägas vara att det beror på vilka aspekter av klassamhället som studeras, och om det är individens eller familjens klass som har störst betydelse är därmed att se som en empirisk fråga. En rekommendation är därför att alltid koda individklass för att i analyser ha möjlighet att använda både egen klass och make/makas i analyser. Övriga personer utanför arbetsmarknaden såsom pensionärer och arbetslösa kodas som regel efter sitt tidigare yrke.

Som framgår ovan är det gängse sättet att analysera klass att utgå från yrkesbenämningar och eventuell ytterligare information om ägande och/eller anställningsförhållanden. Det innebär att klass operationaliseras empiriskt som grupperingar av yrken, vilket innebär att hur yrken kodas blir av stor vikt. Yrkeskodning och kategoriseringar i olika klasser ligger därmed på olika teoretisk och analytisk nivå. När statistik över social position började

³ En utmärkt översikt över diskussionen om klassdefinitioner återfinns i Scott, John ”Social Class and Stratification in Late Modernity”, *Acta Sociologica* 2002 45:1 p 23-35. Se även kapitel 2 i Sefan Svallfors bok *Klassamhällets kollektiva medvetande* från 2004, och Leiulfsrud, Håkon, Bison, Ivano och Jensberg Heidi (2003) *Social Class in Europe*, en rapport skriven för användare av European Social Survey.

samlas in var denna distinktion i många avseenden inte tydlig, men allt eftersom den samhällsvetenskapliga forskningen liksom teknikerna för statistisk analys utvecklats är distinktionen alltmer central. Då social klass är en av samhällsvetenskapens mest centrala variabler, antingen som uttryck för samhällets sociala stratifiering eller som bakgrundsvariabel för analyser av olika aspekter av sociala och politiska förhållanden, är det väsentligt att eftersträva en god teoretisk och operationell validitet och hög reliabilitet i klassificeringarna.

SOM-undersökningarnas kodning av yrke och klass

När SOM-undersökningarna genomfördes för första gången år 1986 byggde dessa på de erfarenheter av frågor och variabelkonstruktioner som var en del av statsvetenskapliga institutionens långa undersökningstradition. Kodningen av yrke och klass hämtades från institutionens valundersökningar. Valundersökningarna vid Göteborgs universitet startade redan 1956 och har en i dessa sammanhang är mycket lång tradition. Alltsedan den första intervjuundersökningen genomfördes med väljare i anslutning till 1956 års riksdagsval har frågor inkluderats om intervjupersonens sociala bakgrund. I det följande ska vi se närmare på de utmärkande dragen hos valundersökningarnas yrkeskodning.

Valundersökningarnas yrkeskodning (Vu-yrke)

Dokumentationen av yrkesklassificeringen i valundersökningarna är i vissa fall bristfällig för de äldre undersökningarna. Dock genomförde Maria Oskarson vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet 1986 en genomgång av yrkesklassificering i valundersökningarna, sammanställd i rapporten "Yrkes- och socialgruppsklassificeringar i valundersökningarna 1956–1985". Denna baserades förutom tillgänglig dokumentation på samtal med professor Bo Särilvik som var den person som utarbetat väsentliga delar av yrkesklassificeringarna. Därutöver finns en del dokumentation i valundersökningarnas tekniska rapporter. Främst har den tekniska rapporten från 1985 års val använts för redovisningen här (Holmberg m. fl. 1987). Sammantaget ger dessa källor en tillförlitlig bild av hur yrkesklassificeringar och klassindelningar gjorts, men tyvärr ingen vägledning till de teoretiska överväganden som låg till grund för klassificeringar och indelningar.

I valundersökning 1960 användes en yrkesklassificering med 32 olika sociala grupperingar, baserad på statistiska centralbyråns "PM angående den vid 1958 års valstatistik förekommande sociala yrkesgrupperingen", utarbetad av Bo Särilvik som ledde valundersökningarna. I 1956 års undersökning användes en förenklad variant av densamma. Denna "sociala yrkesklassificering" lär i sin tur bygga på en klassificering som härrör från början av 1900-talet, vilket återspeglas i yrkesgrupper såsom "06 Husägare och kapitalister", "07....hit räknas änkor, vilka på grund av bostaden, namnet eller dylikt förmodas kunna tillhöra den ifrågavarande socialgruppen", "12 Lantbrukares hemmavarande söner och mågar", "31 Torpare, lägenhetsägare m fl" och "38 Lägre huslig tjänst". Denna "sociala yrkesgruppering" användes allmänt i olika typer av officiell statistik för socialgruppsindelning i socialgrupperna 1, 2 och 3, där 10-talssiffran i yrkeskoden avser socialgrupp. Inom valundersökningarna användes dock en annan klassindelning som urskilde företagare, olika typer av tjänstemän, arbetare och jordbrukare. Denna klassindelning modifierades från val till val, men innefattade i sin sista version i samband med valet 1973 sju olika grupper samt studerande. Den "sociala yrkesgrupperingen" kodades i samtliga valundersökningar 1960–1985.

I anslutning till valundersökningen 1968 utvecklade Bo Särilvik en ny yrkesklassificering, vilken i huvudsak byggde på Statistiska centralbyråns AKU-klassificering. Denna klassificering hade utarbetats för de arbetskraftsundersökningar (AKU) som SCB genomförde och ersatte hos SCB den socialgruppsindelning som beskrevs ovan. AKU-klassificeringens konstruktion tar inte fasta på status utan är en mer renodlad yrkesklassificering. AKU-koden är en femsiffrig kod där första siffran anger yrkesområde och den andra siffran yrkesgrupper inom yrkesområden. Följande siffror specificerar ytterligare och med fem siffror identifieras separata yrken. På tvåsiffernivån omfattade AKU 73 yrkesgrupper. Bo Särilviks yrkesgruppskod bygger i huvudsak på AKU-kodens tvåsiffernivå, men lade till en tredje siffra som anger olika socioekonomiska strata eller statusnivåer. Denna statuskod har värdena 1–8, där 1–3 är för företagare och andra icke anställda, medan värdena 4–8 avser anställda. Statuskoden för företagare tar främst fasta på företagets storlek, medan det för anställda tas fasta på ”typisk” ansvarsbörda och utbildningsnivå för yrket. Denna tresiffriga yrkesklassificering har använts i samtliga valundersökningar 1968–2006 samt i SOM-undersökningarna.⁴

Valundersökningarnas klassschema (Vu-klass)

I samband med 1976 års valundersökning konstruerade Olof Petersson ett klassschema med åtta kategorier baserat på Bo Särilviks yrkesklassificering från 1968 (Peterson 1977; Holmberg m. fl 1987).⁵ I denna har varje yrkesgrupp klassificerats efter två skilda dimensioner: grupp och sektor. Klassschemat var för sin tid innovativt, och bygger i princip på samma typ av överväganden som exempelvis EGP. Dock är de teoretiska grundvalarna för indelningen inte publicerade.

Principerna för valundersökningarnas klassschema innefattar flera steg. I det första steget skiljer man mellan anställda och företagare. De anställda delas i sin tur upp i två grupper: arbetare och tjänstemän. Vid denna gränsdragning används i huvudsak fackförbundens organisationsområden. Arbetare delas upp i industriarbetare samt övriga arbetare, vilket hade sin motsvarighet i en äldre socialgruppskod, liksom i den fackliga organiseringen på den svenska arbetsmarknaden. Även tjänstemannagruppen delas upp i delgrupper: lägre tjänstemän, tjänstemän i mellanställning och högre tjänstemän. Här utgår man från yrkets ställning i företag och förvaltning. Jordbrukare bildar en egen kategori och urskiljs således inom gruppen företagare. Övriga företagare delas upp i mindre företagare samt större, och storföretagare grupperas tillsammans med högre tjänstemän. Studerande bildar en egen kategori. Den omfattar studerande i både gymnasial och eftergymnasial utbildning. Personer som just avslutat sin utbildning och ännu inte har börjat arbeta har kodats som studerande. Däremot har praktikanter och personer under omskolning förts till sitt respektive yrke. De åtta grupperna, redovisade i tabell 1, saknar rangordning.

⁴ I 1968 års valundersökning behandlades statuskoden som en separat variabel, men i och med 1970 års undersökning slogs den samman med yrkesområde till en tresiffrig yrkeskod.

⁵ I Olof Peterssons schema benämns kategorierna ursprungligen ”yrkesgrupper” snarare än ”klass”. Här används genomgående benämningen ”klassschema” snarare än ”yrkesgruppschema” för att tydliggöra distinktionen mellan ”yrke” och ”klass”.

Tabell 1 Valundersökningarnas klassschema

Kod	Benämning
1	Industriarbetare (tillverkningsindustrin, gruv- och stenbrytning och byggnadsverksamhet)
2	Övriga arbetare (chaufförer, typografer, lantarbetare)
3	Lägre tjänstemän (verkställande befattning, ex. kontorister, kanslibiträden, laboratoriebiträden och telefonister)
4	Tjänstemän i mellanställning (yrken som innebär en förmansställning, t.ex. verkmästare, föreståndare och arbetsledare)
5	Högre tjänstemän (chefer för större enheter eller avdelningar inom företag och chefer för avdelning och verk i offentlig förvaltning och storföretagare)
6	Småföretagare
7	Jordbrukare
8	Studerande

En tämligen unik aspekt av valundersökningarnas klassschema är att varje yrke dessutom kan kategoriseras efter sektor: jordbruk, produktion, cirkulation, reproduktion och förvaltning (tabell 2).

Tabell 2 Valundersökningarnas sektorsindelningsschema

Kod	Benämning
1	Jordbruk
2	Produktion
3	Cirkulation
4	Reproduktion
5	Förvaltning

Till jordbruk räknas alla yrken inom jordbruk med binäringar som skogsbruk, fiske, djuruppfödning etc. Till produktion förs yrken inom tillverkning, industri. Till cirkulation har hänförts yrken inom handel, samfärdsl, transport, lager etc. Med reproduktion avses sysselsättning i vård, utbildning, kultur osv. Som förvaltning har här räknats yrken inom offentliga myndigheter och verk som kontor. Genom att kombinera yrkesgrupp och sektor kan varje enskilt yrke karaktäriseras längs två dimensioner. Denna möjlighet, liksom sektorsindelning överhuvudtaget, är emellertid sparsamt tillämpad.

Valundersökningarnas yrkesklassifikation och det därtill hörande klassschemat och sektorsindelningsschemat inrymmer två olika problem. För det första används inte klassifikationen i några andra undersökningar än valundersökningarna.⁶ Denna "isolering" innebär

⁶ I SOM-undersökningarna har ända sedan starten Valundersökningarnas yrkeskodning tillämpats för kodning av yrke. Endast undantagsvis har emellertid analysvariabeln för Vu-klass använts. I SOM-

ett allt större problem då forskning i allt högre utsträckning bedrivs komparativt och internationellt, samtidigt som internationella standards för såväl yrkesklassificering och klassscheman håller på att växa fram och bli alltmer etablerade. Det andra problemet är att framför allt yrkesklassificeringen har blivit föråldrad och väl grov i vissa avseenden, vilket leder till olika typer av reliabilitetsproblem avseende kodningen, inte minst av olika nya yrken. Det finns exempelvis ingen sammanhållen förteckning över alla förekommande yrkens klassificering. I och med att yrkesklassificeringen inte uppdateras ökar risken för låg reliabilitet i yrkeskodningen. Det innebär också att kodningen av yrke blir tidsödande och därmed dyr. Samtidigt äger valundersökningens klassschema ett stort värde genom att det möjliggör analyser av tidsserier åtminstone sedan 1968.

Kodning av yrke enligt internationella standards

Idag finns etablerade standards för klassificering av yrke likväl som nationella anpassningar till dessa. Dessa standards används för officiell statistik men också för forskningsändamål, särskilt i surveyundersökningar med komparativa syften. Internationella standards innebär också att det läggs stora resurser på att utveckla och uppdatera dessa klassificeringssystem i takt med samhällslig utveckling.

International Standard Classification of Occupations (ISCO)

Det främsta av dessa internationella yrkesklassifikationssystem är ISCO-88. *International Standard Classification of Occupations* är ett klassificeringssystem utvecklat av ILO, och är en vidareutveckling av en äldre klassificering (ISCO 68). För att underlätta implementering av ISCO-88 har EU utvecklat ISCO-88 (COM). Det skall inte betraktas som ett separat klassifikationssystem, utan som den europeiska varianten av ISCO-88. Den svenska standarden för yrkesklassificeringar (SSYK) ligger mycket nära ISCO-88 (COM) som diskuteras i nästa avsnitt. ISCO-88 (COM) klassificerar personer efter de yrken de utövar och har en hierarkisk uppbyggnad med fyra nivåer.⁷

Grundläggande för indelningen är dels typ av arbete, dvs. den uppsättning uppgifter och göromål som utförs/skall utföras av en person, dels kvalifikationer som normalt krävs för att utföra detta arbete. Kvalifikationer har två dimensioner: nivå respektive grad av specialisering. Kvalifikationsnivå används i huvudsak som likhetskriterium vid gruppering på den högsta nivån, medan specialisering ofta är vägledande på lägre nivåer. Det kan gälla vilka särskilda kunskaper som erfordras, vilka verktyg eller maskiner som används, vilket material som bearbetas eller vilken typ av varor och tjänster som produceras.

Fyra breda kvalifikationsnivåer har avgränsats i ISCO-88, baserat på *International Standard of Education* (ISCED). De kvalifikationsnivåer som urskiljs i ISCO-88 (COM)

undersökningarna används ofta en fråga om respondentens uppfattning om hushållets klassposition. Denna ska ej förväxlas med individens sociala klass utifrån yrkesposition, då den dels avser hushållet snarare än individen och dels baseras på respondentens subjektiva uppfattning. En närmare diskussion om samband mellan dessa variabler presenteras i anslutning till tabell 22 och 23.

⁷ För en översikt över ISCO 88 (COM) se Peter Elias och Margaret Birch (1994) *Establishment of Community-Wide Occupational Statistics. ISCO 88 (COM) – A Guide for Users*. University of Warwick: Institute for Employment Research, www.warwick.ac.uk/ier/isco/isco88.html

är: 1) mycket låg utbildning motsvarande den gamla svenska folkskolan (cirka 5 år); 2) utbildning motsvarande grundskola eller gymnasium/yrkesutbildning/lärlingsutbildning; 3) avser utbildning på eftergymnasial nivå men som inte leder till akademisk examen; och 4) utbildning som leder till akademisk examen. Det faktum att en utbildningsnomenklatur används som riktmärke för att bestämma kvalifikationsnivåer innebär inte att de kunskaper och färdigheter som erfordras för ett visst arbete behöver inhämtas genom formell utbildning. De kan lika gärna inhämtas genom informell träning och arbetslivserfarenhet. Det som avses är de kvalifikationer som arbetet i fråga fordrar, inte de kvalifikationer som den arbetstagare besitter som utför arbetet. Utifrån kvalifikationsnivå och typ av arbetsuppgifter urskiljs tio huvudkategorier enligt tabell 3 nedan. De svenska benämningarna är de benämningar som används i SSYK. De engelska benämningarna anges inom parentes.

Tabell 3 Huvudgrupper och kvalifikationsnivå i ISCO-88 (COM)

	Huvudgrupp	Kvalifikationsnivå
1	Ledningsarbete (<i>legislators, senior officials and managers</i>)	-
2	Arbete som kräver teoretisk specialistkompetens (<i>professionals</i>)	4
3	Arbete som kräver kortare högskoleutbildning (<i>technicians and associate professionals</i>)	3
4	Kontors- och kundservicearbete (<i>clerks</i>)	2
5	Service-, omsorgs- och försäljningsarbete (<i>service workers and shop and market sales workers</i>)	2
6	Arbete inom jordbruk, trädgård, skogsbruk och fiske (<i>skill agricultural and fishery workers</i>)	2
7	Hantverksarbeten inom byggverksamhet och tillverkning (<i>craft and related workers</i>)	2
8	Process- och maskinoperatörsarbete, transportarbete m.m. (<i>plant and machine operators and assemblers</i>)	2
9	Arbete utan krav på särskild yrkesutbildning (<i>elementary occupations</i>)	1
0	Militärt arbete (<i>armed forces</i>)	-

Dessa tio huvudgrupper är sedan indelade i 28 sub-huvudgrupper, vilka i sin tur är indelade i 116 mindre grupper, som avslutningsvis är indelade i 390 yrkesenheter. Respektive nivå anges med en siffra så att första siffran anger huvudområde, andra siffran sub-huvudgrupp, tredje siffran mindre grupp och fjärde siffran yrkesenhet. Den hierarkiska strukturen är således mycket tydlig och yrkesklassificeringen kan användas på fyra precisions- eller detaljnivåer, från de breda huvudgrupperna i tabell 3 till mycket specificerade yrkesgrupper. Siffrorna har ingen specifik rangordnande innebörd bortsett möjligen från den första siffran som är relaterad till kvalifikationsnivå som anges ovan (jämför med den tredje siffran i valundersökningarnas yrkeskod som anger status).

Vid utvecklingen av ISCO-88 (COM) uppstod ett antal praktiska problem. Ett problem gäller ledningsarbete i företag och myndigheter. Man valde att skilja mellan ledningsarbete i företag med minst tio anställda och företag med mindre än tio anställda. Ett annat problem bottnar i nationella skillnader inom den offentliga sektorn, med varierande byråkrati-

ska system. Ett förslag för kodning utarbetades, *The Classification of Jobs in Public Administration within ISCO 88* (COM), i vilket de fyra första yrkesområdena gavs en fyrsiffrig kod inom respektive område.

Ytterligare ett problem är att kunna identifiera specialisering inom yrkesområde 6, 'Arbete inom jordbruk, trädgård, skogsbruk och fiske'. Av den anledningen har man gjort en förenkling av klassifikationerna inom denna grupp. Merparten av yrken inom jordbruk klassificeras till yrkesområde 6; dock klassificeras yrket som yrkesområde 1, 'Ledningsarbete', i de fall yrket inkluderar uttryckligt ledningsarbete. Yrken utan krav på kvalifikationer klassificeras till yrkesområde 9, dvs. 'Arbete utan krav på särskild utbildning'.

Svensk standard för yrkesklassificering (SSYK96)

Den svenska standarden för svensk yrkesklassificering (SSYK) är som tidigare nämnts i begrepp och struktur nära anslutet till, men dock ej identiskt med, ISCO-88 samt ISCO-88 (COM), vilket innebär att yrkesstatistiken är internationellt jämförbar.

På SCBs hemsida finns en beskrivning för varje yrkesområde, huvudgrupp, yrkesgrupp respektive undergrupp.⁸ Först och främst rekommenderas att kod ges efter yrke om det är möjligt. Yrken vilka är mer svårbestämda, exempelvis utredare i offentlig förvaltning, kodas enligt SCBs förslag.

Fördelarna med SSYK är att det är anpassat till dagens arbetsmarknad och dess yrkesgrupper. Det är betydligt lättare att hitta exakt det yrke som respondenten angett. Dock kan det i vissa fall vara nödvändigt med viss stödinformation av typen antal anställda, huruvida personen är i arbetsledande ställning etc. I likhet med ISCO-88 (COM) innehåller SSYK ingen statusgradering med undantag för kategori 1 som är renodlad för ledningsfunktioner.⁹ Egenföretagarna kvarstår som problematiska att koda. I SSYK finns det ingen möjlighet att genom att lägga till en statuskod markera att respondenten är egenföretagare. Detta resulterar ibland att småföretagare inom olika branscher kodas som anställda. SCBs riktlinje är att koda utifrån hur respondenten själv bedömer sitt arbete. Deltar de i arbete minst lika mycket som de utövar sitt chefskap kodas de enligt uppgett arbete.

Som nämnts finns det vissa skillnader mellan ISCO-88 (COM) och SSYK. Dessa är framför allt på en mer detaljerad nivå; grundprinciperna är desamma. Transformerings mellan SSYK och ISCO-88 (COM) kan ske antingen på 3-siffernivån eller på 4-siffernivån med hjälp av överföringsnycklar konstruerade av Erik Bihagen vid Socialforskningsinstitutet SOFI vid Stockholms universitet.¹⁰ Detta är av betydelse vid konstruktion av internationellt jämförbara klassscheman.

⁸ http://www.scb.se/templates/Standard____36492.asp

⁹ För att belysa statusskillnader används, exempelvis av SCB, istället en annan klassifikation, SEI, socioekonomisk indelning. Med hjälp av SEI kan man också studera förändringar i kvalifikationsnivåer.

¹⁰ Översättningsnycklar kan hämtas från Erik Bihagens hemsida: www.sofi.su.se

Klassscheman

Ofta är det klass snarare än yrke som står i fokus för det teoretiska intresset. Det är med andra ord inte aggregat av yrkespositioner som är det relevanta utan klasstillhörighet, såsom diskuterades i inledningen till denna rapport. Det finns som tidigare nämnt en rad olika teoretiska förståelser av vad klass är, och därmed en rad olika sätt att operationalisera klasstillhörighet. I denna rapport begränsas intresset till några få yrkesbaserade klass-scheman, nämligen EGP och ESeC. För en mer utförlig diskussion om (och syntaxer för) andra klassscheman (Olin Wright, EspingAndersen) hänvisas till Leiulfstrud m. fl. (2003). Gemensamt för samtliga klassscheman är att de konstrueras från yrkesklassificeringar av typ ISCO. I allmänhet behövs också viss information utöver yrkesbenämning för en korrekt klassificering, exempelvis huruvida personen är anställd eller inte samt eventuellt arbetsledningsansvar.

Erikson-Goldthorpe-Portocareros klassschema (EGP)

Inom europeiska studier i samhällsvetenskap är EGP (Erikson-Goldthorpe-Portocarero) ett av de mest använda scheman över sociala klasser. Individen anses besitta ett begränsat antal positioner i den sociala strukturen med hänseende på social makt. Människor besitter bestämda resurser och som konsekvens av detta finns det olika möjligheter och hinder. De som har liknande resurser, och därför en liknande strukturell position, kommer att dela liknande möjligheter och hinder i form av "livsmöjligheter". De bör därför också komma att agera på liknande sätt.

EGP baseras på ägandeförhållanden och anställningsrelationer, där anställningsrelationer specificeras längs två dimensioner: grad av specifik kompetens som krävs och grad av kontrollerbarhet. Yrken som innebär hög grad av specifik kompetens i kombination med små möjligheter för detaljkontroll för arbetsgivaren ges anställningskontrakt som präglas av långsiktighet. Denna typ av anställningsförhållanden benämns tjänstekontrakt (servicekontrakt i Goldthorpes terminologi), och karakteriseras av ledarskap och professionell kompetens. Relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare bygger på ansvarstagande och förtroende. Arbetstagaren erbjuds inte baras ersättning för arbete utan också framtida belöningar såsom löneförhöjning och karriärsteg. Jobben kännetecknas också av komplexa arbetsuppgifter som tar lång tid att lära sig.

Yrken som inte kräver specifik kompetens (de anställda är enkelt utbytbara) och som erbjuder hög grad av kontroll leder tvärtom till anställningskontrakt präglade av kortsiktighet, så kallade arbetarkontrakt. Arbetarkontrakt innebär ett mer specifikt utbyte av pengar och ansträngning, dvs. man får betalt för exakt vad man gör. Denna form av anställning finns ofta inom manuellt arbete. Detta leder till två renodlade klasskategorier bland anställda (tabell 4).

Tabell 4 Olika typer av anställningskontrakt

	Låg kontrollerbarhet	Hög kontrollerbarhet
Låg specifik kompetens	Blandad position	Arbetarkontrakt
Hög specifik kompetens	Servicekontrakt	Blandad position

Detta innebär att tre huvudgrupper urskiljes: företagare, anställda med servicekontrakt samt anställda med arbetarkontrakt. Till dessa kommer de mer heterogena typerna av yrken som här benämns som blandad position (*intermediate class*). Dessa fyra grupper utgör kärnan av EGP-klassschema. Antalet kategorier som urskiljs varierar, men det vanligaste är en indelning om nio kategorier (se tabell 5) (Goldthorpe 2000: 209). Storföretagare kategoriseras i detta klassschema tillsammans med ”professionella på högre nivå”, varmed avses högre tjänstemän och anställda företagsledare. Detta kritiserats ofta som teoretiskt tveksamt, men för surveyundersökningar är det så få storföretagare som ingår i urvalen att det inte är rimligt att analysera dem separat (Scott 2002).

Tabell 5 Klassschema enligt EGP

Beteckning	Klasskategori	Anställningskontrakt
I	Professionella på högre nivå Storföretagare	Servicekontrakt
II	Professionella på lägre nivå	
IIIa	Icke-manuella rutinmässiga arbetsuppgifter på högre nivå	Blandat kontrakt
V	Tekniker på lägre nivå, förmän	
IIIb	Icke-manuella rutinmässiga arbetsuppgifter på lägre nivå	
VI	Kvalificerade manuella arbetare	Arbetarkontrakt
VII	Icke-kvalificerade manuella arbetare	
IVabc	Småföretagare och egenanställda inkluderat jordbrukare	Företagare, ej anställda

Källa: Goldthorpe 2000: 209.

Ett problem med EGP är att det trots att det används i många sammanhang inte har en helt entydig standard för hur yrkesgrupper klassificeras i klasshänseende. Den mest refererade och använda principen är utarbetad av den holländske professorn Harry Ganzeboom vid Free University Amsterdam, men exempelvis antalet kategorier som används varierar mellan olika forskare. Detta kan försvåra jämförelser mellan olika studier och inte minst mellan olika länder om olika nationella standards används. Den teoretiska grundval på vilken klassschema är baserat har dock etablerat sig inom stora delar av den samhällsvetenskapliga forskningen.

European Socio-economic Classification (ESeC)

European Socio-economic Classification är en ny klassidindelingsstandard som utvecklats inom ramen för det sjätte ramverksprogrammet i EU, i syfte att skapa en europeisk standard. Bakgrunden till projektet samt full dokumentation om klassificeringar, syntaxer och liknande finns publicerat på <http://www.iser.essex.ac.uk/eseec/>. Redogörelsen som följer bygger på rapporten *The European Socio-economic Classification (ESeC) User Guide* av Eric Harrison och David Rose från september 2006 (tillgänglig på projektets hemsida). I sin fulla version innehåller detta schema tio kategorier (tabell 6). Då inga etablerade översättningar till svenska ännu finns används här de engelskspråkiga benämningarna.

Table 6 The European Socio-economic Classification (ESeC)

	ESeC class	Common term	Employment regulation
1	Large employers, higher grade professional, administrative and managerial occupations	Higher salariat	Service relationship
2	Lower grade professional, administrative and managerial occupations and higher grade technician and supervisory occupations	Lower salariat	Service relationship (modified)
3	Intermediate occupations	Higher grade white collar workers	Mixed
4	Small employer and self employed occupations (except for agriculture etc.)	Petit bourgeoisie or independents	-
5	Self employed occupations (agriculture etc.)	Petit bourgeoisie or independents	-
6	Lower supervisory and lower technician occupations	Higher grade blue collar workers	Mixed
7	Lower services, sales and clerical occupations	Lower grade white collar workers	Labour contract (modified)
8	Lower technical occupations	Skilled workers	Labour contract (modified)
9	Routine occupations	Semi- and non-skilled workers	Labour contract
10	Never worked and long-term unemployed	Unemployed	-

Teoretisk delar detta klassschema utgångspunkter med Eriksson-Goldthorpe-Portecarrero (EGP), och avser närmast vara en renodling och standardisering av detsamma. Det har också konstaterats diskriminera bättre mellan olika grupper och vara något starkare kopplat till de teoretiska dimensionerna i Goldthorpes klassschema EGP, dvs. specifik kompetens (*human capital requirements*) och kontrollerbarhet.¹¹

Konstruktionen av ESeC kräver information om yrke kodat enligt ISCO-88 (COM) på ”mindre grupps-nivå” det vill säga på 3-siffernivån. Därtill krävs information om anställningsstatus, det vill säga om personen är anställd, egenföretagare eller arbetsgivare (företagare med anställda); om antalet anställda på arbetsplatsen; samt om personen är arbetsledare. Det finns emellertid även en förenklad variant av ESeC som baseras på enbart yrkesuppgifter kodad med ISCO-88 (COM). Syntaxer för båda varianterna finns att hämta från ESeCs hemsida. Överensstämmelse mellan den fullständiga varianten av ESeC från ISCO-88 (COM) på 3-siffernivå och den förenklade varianten är 80 procent.

¹¹ Bihagen Erik, Nermo, Magnus och Erikson Ronbert (2006) *Class Schemas and Employment Relations. Comparisons between the ESeC and the EGP class schemas using European Data*. Arbetspapper 2006-10-03.

I *User's guide* finns också rekommendationer för hur ESeC kan konstrueras från ISCOs yrkesklassificering på 2-siffernivå då inplacering i ESeC baseras på den vanligaste grupperingen i den mer specificerade 3-tresifferkoden. Överensstämmelsen mellan ESeC konstruerad från ISCO-88 (COM)s 3-siffernivå och 2-siffernivå är i ett test 86 procent (den fulla versionen av ESeC, alltså med uppgifter om anställd/företagare, arbetsplatsens storlek och om arbetsledning).¹²

Sammantaget framstår ESeC som ett viktigt bidrag till kodningen av klass genom att vara en renodling av EGP-schemat, och dessutom med en föredömligt tydlig och lättillgänglig dokumentation. Mycket talar för att ESeC kommer att få genomslag som ett standard-schema för social klass. Det framstår i och med detta som det främsta alternativet till Vu-klass för val- och SOM-undersökningarna. För att det ska vara möjligt att applicera ESeC på dessa undersökningar är det första steget att klassificera yrke enligt SSYK. Då dessa klassscheman har vissa väsentliga skillnader kan det emellertid för vissa analyser, främst av tidsserier, vålla problem avseende jämförbarhet om man byter klassschema. För att bibehålla olika tidsserier som finns baserade på VU och SOM är det därför också viktigt att försöka konstruera ”nycklar” för att kunna konstruera ESeC utifrån Vu-yrke respektive Vu-klass utifrån SSYK, med en rimlig precisionsgrad. I följande avsnitt jämförs Vu-klass och ESeC mer i detalj, och de ”nycklar” som konstruerats presenteras och utvärderas.

Evaluering och konstruktion av nycklar mellan Vu-klass och ESeC

Den följande utvärderingen av valundersökningens klassschema (Vu-klass) jämfört med ESeC tillämpat på Riks-SOM 2005 syftar till att ta fram nycklar för att a) konstruera ESeC via valundersökningarnas yrkesklassificering, och b) konstruera valundersökningarnas klassschema (Vu-klass) på basis av SSYK eller ISCO-88. Dessa nycklar möjliggör att använda klassschemat ESeC även på undersökningar som enbart kodat yrke med Vu-yrke, liksom att använda Vu-klass även på undersökningar kodade med SSYK eller ISCO-88. En sådan flexibilitet avseende tillämpbara klassscheman ökar jämförbarheten och därmed användbarheten för bland andra Val- och SOM-undersökningarna.

Som underlag för konstruktion och evaluering används den nationella SOM-undersökningen 2005. I denna undersökning kodades yrke både utifrån Vu-yrke och SSYKs fyrsiffriga yrkeskod. Undersökningen innehåller också en självklassificeringsfråga om anställningsstatus (företagare, egenföretagare, arbetsledning) som har använts vid konstruktionen av klassscheman.

Jämförelse av Vu-klass och ESeC

Det första steget är att utifrån materialet Riks-SOM-undersökningen 2005 jämföra klassfördelningen enligt Vu-klass med den enligt ESeC, både avseende marginalfördelningar

¹² *User's Guide* s. 20.

och relationen mellan de olika kategorierna (tabell 7a och 7b). Klassvariablerna är i bägge fall justerade efter anställningsstatus.¹³

Tabell 7a Klassfördelning i Riks-SOM 2005 enligt Vu-klass (procent)

Vu-klass	Andel
(1) Industrierbetare	9
(2) Övriga arbetare	20
(3) Lägre tjänstemän	13
(4) Tjänstemän i mellanställning	34
(5) Högre tjänstemän och storföretagare	19
(6) Småföretagare	4
(7) Jordbrukare	1
Summa	100
Antal personer	2 765
<i>Antal bortdefinierade personer</i>	<i>734</i>

Tabell 7b Klassfördelning i Riks-SOM 2005 enligt ESeC (procent)

ESeC-kategori	Beskrivning	Andel
(1) Higher salariat	Large employers, higher grade professional, administrative and managerial occupations	11
(2) Lower salariat	Lower grade professional, administrative and managerial occupations and higher grade technician and supervisory occupations	24
(3) Higher grade white collar workers	Intermediate occupations	12
(4) Petit bourgeoisie or independents	Small employer and self employed occupations (except for agriculture etc.)	5
(5) Petit bourgeoisie or independents agriculture	Self employed occupations (agriculture etc.)	1
(6) Higher grade blue collar workers	Lower supervisory and lower technician occupations	9
(7) Lower grade white collar workers	Lower services, sales and clerical occupations	17
(8) Skilled workers	Lower technical occupations	8
(9) Semi- and non-skilled workers	Routine occupations	13
Summa procent		100
Antal personer		2 848
<i>Antal bortdefinierade personer</i>		<i>651</i>

¹³ Bortdefinierade personer avser personer utan angivet yrke (t.ex. heltidsstuderande) samt personer med otillräckliga yrkesuppgifter för att möjliggöra kodning i respektive yrkeskodning.

Både Vu-klass och ESeC bygger på en åtskillnad mellan anställda och egenanställda/företagare. Företagare med 10 anställda eller fler förs i båda fallen till samma kategori som anställda med hög professionell kompetens ('higher salariat' respektive 'högre tjänstemän'). Egenanställda eller företagare med mindre än 10 anställda inom verksamheter som bland anställda förs till 'higher salariat' respektive 'högre tjänstemän' förs också till denna kategori. Gränsdragningen mellan 'higher' och 'lower salariat' jämfört med den mellan 'högre tjänstemän' och 'tjänstemän i mellanställning' är problematisk, då Vu-klass har en bredare definition av den högsta tjänstemannakategorin än vad ESeC har (18,6 procent respektive 11,2 procent), vilket sannolikt beror på att alla yrken med akademisk utbildning, såsom läkare, advokater, arkitekter etc. räknas till 'högre tjänstemän'. Vissa av dessa klassificeras i ESeC som 'lower salariat'. Detta är delvis ett uttryck för att klassificeringssystemet Vu-klass härrör från 1970-talet och därmed inte speglar den deflation av vissa yrken som skett sedan dess, medan ESeC är en betydligt mer modern klassificering.

Övriga egenanställda eller företagare med mindre än 10 anställda förs till kategorin 'petit bourgeoisie' respektive 'småföretagare', förutom de inom jordbrukssektorn som klassificeras som jordbrukare. Då klassificeringen innebär att, utöver yrkesbenämning, uppgifter om anställningsstatus hämtas från den subjektiva frågan om yrkesgruppstillhörighet bör dessa kategorier ha en god överensstämmelse. Marginalfördelningarna ligger också förhållandevis nära varandra: 4,3 procent småföretagare och 1,1 procent jordbrukare enligt Vu-klass, att jämföra med 4,6 procent respektive 1,3 procent enligt ESeC.

För anställda utöver 'higher salariat'/'högre tjänstemän' är gränsdragningsproblematiken mer bekymmersam. 'Lower salariat' beskrivs i ESeC som "Lower grade professional, administrative and managerial occupations: higher grade technician and supervisory occupations. Som 'lägre professionella' klassificeras yrken där färdigheter inte är fullt så bundna till person som 'higher salariat' utan enklare överförbara. Hit förs merparten av anställda inom vård, skola och omsorg liksom piloter och journalister. Med administrativa arbeten på denna nivå avses den typiske "mellancheften" med stort mått av specifik kompetens men ändå visst mått av kontroll uppifrån. Anställda chefer i mindre företag förs också hit. Högre grads tekniker liknar de administrativa arbetena i denna kategori i och med att det är specifik kompetens snarare än brist på kontroll som präglar gruppen. Hit räknas ingenjörer, datatekniker etc.

Om denna grupp jämförs med beskrivningen av tjänstemän i mellanställning i Vu-klass definieras tjänstemän i mellanställning som "... yrken som innefattar en förmansställning, till exempel verkmästare, föreståndare och arbetsledare". Till denna grupp räknas också lärare i det obligatoriska skolväsendet (grundskola) och sjuksköterskor. Traditionella akademiska yrkesbenämningar förs alltså till högre tjänstemän. 'Lower salariat' omfattar 24,6 procent av svarspersonerna medan närmast motsvarande kategori 'tjänstemän i mellanställning' utgör 33,8 procent, vilket innebär att dessa grupperingar endast har begränsad överlappning. Ser vi till de båda högsta tjänstemannakategorierna utgör 'higher' och 'lower salariat' i ESeC totalt 35,8 procent av samtliga klassificerade, medan 'högre tjänstemän' och 'tjänstemän i mellanställning' enligt Vu-klass utgör 52,4 procent av samtliga.

När det gäller övriga kategorier är de teoretiska kriterierna än mer olika mellan Vu-klass och ESeC. Vu-klass urskiljer 'lägre tjänstemän', 'övriga arbetare' och 'industriarbetare', där den teoretiska åtskillnaden snarare har att göra med den svenska arbetsmarknadens

organisation än med utbildningskrav, kontroll eller specifik kompetens. ESeC urskiljer istället de mer kvalificerade arbetena från mer okvalificerade. "Arbetarklassen" brukar i Vu-klass utgöras av grupperna 'industriarbetare' och 'övriga arbetare'. I Riks-SOM 2005 utgör dessa grupper tillsammans 29,7 procent av samtliga med yrkesuppgift. På grundval av ESeC är det inte lika självklart vad som kan sägas utgöra "arbetarklassen". Utifrån olika teoretiska överväganden kan flera alternativa operationaliseringar tillämpas. En snäv klassificering skulle kunna begränsas till 'skilled workers' och 'semi- and non-skilled workers' som tillsammans utgör 20,5 procent av de klassificerade. Om även gruppen 'lower grade white collars' räknas till arbetarklassen omfattar den 37,4 procent.

Nästa steg i jämförelsen mellan de båda klasschemana är att se till samband och överlappning (tabell 8). Till att börja med är sambandet mellan de olika yrkeskodningsprinciperna inte starkare än 0,58 mätt med Cramer's V. Detta innebär att det inte finns en entydig koppling mellan en viss yrkeskod i Vu-yrke och en viss kod i SSYK. Resultatet beror till viss del på att de olika kodschemana är olika uppbyggda och delvis utgår från olika aspekter. Vu-yrke utgår dels från yrkesområde och dels "status" medan SSYK utgår från yrkesområde och kvalifikationsgrad. En ytterligare möjlig förklaring till den bristande överensstämmelsen mellan båda kodscheman kan vara att kodningen inte varit konsekvent i hur de båda yrkeskodningarna kombinerats.

Tabell 8 Samband mellan olika yrkeskodningar och klasscheman (Cramer's V)

	Vu-yrke	Vu-klass
SSYK 4-siffrig	0,58	0,71
SSYK 3-siffrig	0,58	0,65
ESeC	0,71	0,67

Kommentar: Sambandsmättet Cramer's V kan variera mellan 0 (inget statistiskt samband alls mellan variablerna) och 1 (perfekt samband).

Mellan yrkeskodningarna och de båda klasschemana är sambanden något starkare – Cramer's V är 0,71 mellan ESeC och Vu-yrke och 0,71 mellan den fyrsiffriga SSYK och Vu-klass. Mellan den tresiffriga SSYK och Vu-klass är Cramer's V 0,65. Då de olika indelningarna delvis bygger på olika grunder, fördelas individer olika mellan grupper. En viss överensstämmelse finns dock om man ser till var grupper i Vu-klass hamnar i de övriga klassificeringarna. I tabellerna 9 och 10 anges fördelningarna med Vu-klass respektive ESeC som procentbas. Det värde som motsvarar högst andel av en grupp är markerad med fetstil.

Tabell 9 Vu-klass i relation till ESeC (procent)

	Higher salariat	Lower salariat	High grade white collar	Petit bourgeoisie	Farmers	Higher blue collar	Lower service workers	Lower technical	Routine manual
Industri-arbetare	0	1	0	0	0	0	1	57	34
Övriga arbetare	0	1	2	0	0	1	52	34	62
Lägre tjänstemän	0	4	31	0	0	3	40	3	2
Tjänstemän i mellanställning	20	65	48	0	0	90	6	6	2
Högre tjänstemän	79	26	19	11	0	6	1	0	0
Småföretagare	1	3	0	87	26	0	0	0	0
Jordbrukare	0	0	0	2	74	0	0	0	0
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	304	698	336	98	38	227	480	225	355

Kommentar: ESeC är justerad med avseende på anställningsstatus.

De kategorier i ESeC som resulterar i störst spridning mellan kategorierna i Vu-klass är 'higher grade white collar', 'lower service workers' och 'lower technical' där mindre än 60 procent av svarspersonerna kategoriseras enligt en enskild Vu-klass. Om vi vänder på jämförelsen och gör den med utgångspunkt i Vu-klass (tabell 10), är spridningen mellan de olika kategorierna större. Detta är till en viss del en naturlig konsekvens av att ESeC innehåller fler kategorier. För de flesta grupper av anställda är det mindre än 50 procent av en VU-kategori som placeras i en enskild ESeC-kategori.

Tabell 10 ESeC i relation till Vu-klass (procent)

	Industri-arbetare	Övriga arbetare	Lägre tj-män	Mellan tj-män	Högre tj-män	Små-företagare	Jord-brukare
Higher salariat	0	0	0	7	46	2	0
Lower salariat	2	1	8	49	36	18	0
High white collar	0	1	30	17	12	0	0
Petit bourgeoisie	0	0	0	0	2	71	7
Farmers	0	0	0	0	0	8	93
Higher blue collar	1	0	2	22	3	0	0
Lower service work	1	45	56	3	1	0	0
Lower technical	50	14	2	1	0	1	0
Routine manual	46	39	2	1	0	0	0
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	257	565	344	931	515	119	30

Kommentar: Vu-klass är justerad med avseende på anställningsstatus.

Cramer's V mellan de båda klassschema är 0,67 (tabell 8), men överensstämmelsen i klassificeringarna varierar betydligt mellan olika grupper. Vi kan emellertid konstatera att även om spridningen mellan fördelningarna är förhållandevis stor, är det i huvudsak mellan två närliggande kategorier spridningen återfinns.

Tillvägagångssätt för konstruktion av nycklar

Eftersom det av ovanstående redovisning är uppenbart att det inte är möjligt att konstruera någon perfekt nyckel mellan de olika grupperingarna i respektive klassschema, är det nödvändigt att gå ned på den mer detaljerade yrkeskodningsnivån.

Eftersom sambanden mellan Vu-yrke och ESeC respektive SSYK och Vu-klass är förhållandevis svaga (se tabell 8) är det inte tillräckligt att basera nycklarna på enbart den faktiska kodningen. Det bedömdes som nödvändigt att dels placera in yrkesklassificeringar i den teoretiskt mest korrekta kategorin på det "andra" klassschemat utifrån renodlat teoretiska kriterier, och dels att kontrollera i detalj hur olika yrken kodats i respektive yrkeskod.

Tillvägagångssättet är alltså att varje kod i respektive tresiffrig yrkesgrupp i de båda yrkeskodningarna ges en placering i det "motsatta" klassschemat. Utifrån teoretiska kriterier är det förhållandevis enkelt att konstruera nycklar mellan de båda kodschemana för klass, då kvalifikationsnivå i SSYK förhållandevis väl har sin motsvarighet i Vu-yrke. I ett andra steg används uppgifter om anställningsstatus för att korrigera klassificeringen av företagare och jordbrukare. I ett tredje steg har gränsdragningsproblem och bristande överensstämmelser granskats på detaljnivå, och eventuella justeringar gjorts.

Att på detta sätt i praktiken konstruera en nyckel från Vu-yrke till ESeC och SSYK3 är relativt enkelt med hjälp av SCBs förteckning över SSYK-koderna, Erik Bihagens nyckel mellan SSYK och ISCO samt nyckeln för överföring mellan ISCO och ESeC (hämtas på hemsidan för ESeC). Den härmed konstruerade nyckeln tar fasta på anställningsstatus förutom yrkesgrupp vilket ger motsvarigheten till Vu-yrkes tredje siffra, statuskoden. Med enbart SSYK/ISCO är det inte möjligt att härleda status-koden eftersom SSYK/ISCO inte urskiljer arbetsledare och företagare utan endast kvalifikationsnivå. Hjälpfrågan i SOM-undersökningarna respektive Valundersökningarna om anställningsstatus är därför nödvändig för denna distinktion.

I vissa fall skulle det underlätta att veta arbetsplatsens storlek och verksamhet; hjälpuppgifter som finns i vissa valundersökningar. Denna information används främst för att urskilja yrkesområde 7 ('hantverksarbete inom byggverksamhet och tillverkning') från yrkesområde 8 ('process- och maskinoperatörsarbete, transportarbete m.m.'). På 2-siffrernivå är Vu-yrke förhållandevis lik SSYK eftersom båda i viss mening bygger på den gamla AKU-kodens indelning av yrkesområden.

Ett problem i jämförelsen är att det finns inkonsekvenser i den faktiska kodningen av Vu-yrke och SSYK i så motto att en kod i SSYK motsvaras av flera olika koder i Vu-yrke, och i vissa fall därmed förts till olika kategorier i klassschemat. Delvis beror detta antagligen på att kodschemat för Vu-yrke är föråldrat och inte tillräckligt specificerat för att framför allt "nya" yrken ska kunna kodas på ett entydigt sätt. Exempelvis finns det många diskrepanser när det gäller olika typer av datatekniker, systemerare etc. Detsamma gäller flera

kategorier inom vård, skola, omsorg. Detta är ett grundläggande problem för konstruktionen av nycklar, och en förklaring till den bristande överensstämmelsen mellan de olika kodningarna och de förhållandevis låga värden på Cramer's V mellan Vu-yrke och SSYK redovisade ovan. Detta kan framgent åtgärdas med upprättandet av en yrkesförteckning där varje yrkesbenämning ges en kod enligt SSYK och en kod enligt Vu-yrke.

Nycklar för denna omkodning redovisas i bilaga 1 och 2¹⁴. Som underlag för matriserna har använts kodschemat för Vu-yrke och Vu-klass från valundersökningarnas tekniska rapport 1985; SCBs förteckning över SSYK; Bihagens nyckel mellan SSYK3 och ISCO3 (se under "Användbara länkar" sist i rapporten) samt matrisen för kodning av ESeC från ISCO3. Nyckeln är överförd till SPSS-syntax, och justeras mot bakgrund av anställningsstatus.

Konstruktion av ESeC från Vu-yrke

Konstruktionen av nyckeln för Vu-yrke till ESeC har skett i tre steg enligt ovan. Först har varje yrkeskod fått en klassificering i ESeC. Därefter har denna justerats med hjälp av subjektiv anställningsstatus (företagare med minst 10 anställda; företagare <10 anställda; företagare utan anställda; förmän/supervisors samt anställda). I det tredje steget har större parvisa avvikelser (exempelvis mellan 'higher' och 'lower salariat') kontrollerats närmare avseende kombinationer av Vu-yrke respektive SSYK. I de fall det varit möjligt har nyckeln korrigerats i dessa avseenden, men i många fall skiljer sig respektive kodsystém på sätt som innebär att avvikelserna inte är möjliga att åtgärda utan att skapa avvikelser mellan andra kategorier i klassschemat. Omkodningsnyckeln återges i bilaga 1, där även förslag till yrkeskod enligt SSYK på 3-siffernivån anges.

Av tabell 11 framgår att den konstruerade variabeln resulterar i en något annorlunda marginalfördelning än ursprungsvariabeln. Störst avvikelser finns för grupperna 'higher grade white collar' och 'routine manual'.

¹⁴ Syntaxerna kan erhållas från författaren eller hämtas från Maria Oskarsons personliga hemsida på www.pol.gu.se/Person.asp?PersonId=77

Tabell 11 Fördelningen i ESeC-klass baserat på Vu-yrke respektive på SSYK/ISCO (procent)

	ESeC från Vu-yrke	ESeC från SSYK/ISCO	Differens
Higher salariat	13	11	+2
Lower salariat	25	24	+1
High grade white collar	9	12	-3
Petit bourgeoisie	5	5	0
Farmers	1	1	0
Higher blue collar	11	9	+2
Lower service workers	17	17	0
Lower technical	9	8	+1
Routine manual	10	13	-3
Summa procent	100	100	
Antal personer	2 818	2 848	

Kommentar: Den genomsnittliga absoluta differensen är 1,3.

Resultatet är något sämre än man skulle ha önskat. Av 2 841 personer är 2 014, eller 71 procent, klassificerade lika på ursprungsvariabeln som på den konstruerade (Cramer's $V = 0,723$). Att det inte är möjligt att nå högre överensstämmelse beror på den typ av inkonsistenser i kodningen som diskuterades ovan. På vilket sätt de båda variablerna skiljer sig åt framkommer tydligare i tabell 12 som visar den konstruerade variabeln jämfört med ursprungsvariabeln.

Om vi utgår från originalvariabeln för ESeC (konstruerad utifrån SSYK/ISCO) ger den konstruerade nyckeln sämst passning för kategorierna 'Intermediate occupations' (57,3 procent), 'Lower technical' (69,5 procent) och 'Routine manual workers' (60,5 procent). Bäst träffsäkerhet återfinns för 'Self-employed non-agriculture' (83,2 procent), 'Higher blue collars' (83,3 procent) samt 'Lower sales and services' (83,8 procent). De yrken/ personer som inte klassificerats lika med hjälp av originalvariabeln och den konstruerade variabeln återfinns i de absolut flesta fall i en närliggande kategori, vilket innebär att brister i passningen främst bottnar i gränsdragningsproblematik.

Tabell 12 Fördelningen i ESeC-klass baserat på Vu-yrke i relation till ESeC-klass baserat på SSYK/ISCO (procent)

<i>ESeC konstruerad efter SSYK/ISCO</i>									
<i>ESeC konstruerad efter Vu-yrke</i>	Higher salariat	Lower salariat	Inter-mediate occ.	Petit bourgeoisie	Farmers	Higher blue collar	Lower service workers	Lower technical	Routine manual
Higher salariat	71	14	8	5	0	3	0	0	1
Lower salariat	19	74	18	10	0	12	4	5	2
Inter-mediate occupations	4	2	57	0	0	0	3	0	1
Petit bourgeoisie	3	0	0	83	24	0	0	1	0
Farmers	0	0	0	2	76	0	0	0	0
Higher blue collar	3	7	10	0	0	83	3	2	1
Lower service workers	0	1	7	0	0	1	84	5	8
Lower technical	0	1	0	0	0	1	1	70	27
Routine manual	0	1	0	0	0	0	5	17	60
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal yrken (personer)	317	700	337	131	38	227	481	226	357

Kommentar: Cramer's V= 0,72.

Vid en närmare kontroll av de yrkeskoder som hamnat olika i de båda konstruktionerna av ESeC framkommer att det till viss del har att göra med inkonsekvenser i själva yrkeskodningen. Exempelvis är den bristande överlappningen mellan 'Higher salariat' och 'Lower salariat' delvis beroende på att ett antal tekniker kodats på olika kvalifikationsnivåer i respektive yrkeskodning, och med mindre än att granska just dessa intervjupersoner är det inte möjligt att fastställa vilken klassificering som vore den mest rimliga. Motsvarande gäller vissa personer inom offentlig administration där kvalifikationsnivån är svår att fastställa. Vidare saknas vissa yrkesgrupper i valundersökningarnas något föråldrade yrkeskoder såsom datatekniker, förskolelärare och fritidspedagoger, vilket lett till vissa reliabilitetsproblem i kodningen. Avslutningsvis är det mycket svårt att utifrån valundersökningarnas yrkeskod skilja mellan 'Lower technicians' från 'Routine manual'.

Ett sätt att öka precisionen i den konstuerade nyckeln är att använda grövre kategorier så att vissa gränsdragningsproblem inte aktualiseras. I "User's Guide" för ESeC presenteras förslag till sammanslagningar av de nio kategorierna i ESeC till 6, 5 eller 3 kategorier. I tabell 13 tillämpas den 5-delade versionen av ESeC, både utifrån originalvariabeln och utifrån variabeln konstruerad från Vu-yrke.

Tabell 13 Fördelningen i ESeC5-klass baserat på Vu-yrke i relation till ESeC5-klass baserad på SSYK/ISCO (procent)

<i>ESeC konstruerad efter SSYK/ISCO</i>					
<i>ESeC5 konstruerad efter Vu-yrke</i>	Salariat (ESeC 1,2)	Intermediate employees (ESeC 3,6)	Small employers and farmers (ESeC 4,5)	Lower white collar, sales & service (ESeC 7)	Lower technical and routine occupations (ESeC 8,9)
Salariat	88	22	12	4	4
Intermediate employees	8	74	0	6	2
Small employers and farmers	1	0	88	0	0
Lower white collar, sales & service	1	4	0	84	7
Lower technical and routine occupations	2	0	0	6	87
Summa procent	100	100	100	100	100
Antal yrken (personer)	1017	564	139	481	583

Kommentar: I ESeC5 är ESeC-variabelns nio kategorier sammanslagna till fem kategorier.

Med den 5-delade varianten av ESeC ökar överensstämmelsen mellan de båda variablerna betydligt: Cramer's V är 0,815, och 84 procent av samtliga yrkesbeskrivningar (personer) placeras i samma kategori på båda klassvariablerna. Det är fortfarande främst beträffande de olika tjänstemannakategorierna ('salariat' och 'intermediate') som överensstämmelsen brister.

Vu-klass konstruerad efter SSYK/ISCO

Principen för konstruktionen av nyckeln mellan SSYK och Vu-klass har varit densamma som mellan Vu-yrke och ESeC. Ett problem är att SSYK är mindre detaljerad avseende statusnivå än Vu-yrke, varför indelningen i Vu-klass i huvudsak fått utgå från de olika kvalifikationsnivåerna i SSYK samt den subjektiva uppgiften om anställningsstatus enligt samma procedur som vid konstruktionen av ESeC efter Vu-yrke.

Tabell 14 Fördelningen i Vu-klass baserat på SSYK/ISCO respektive på Vu-yrke (procent)

	Vu-klass baserat på SSYK/ISCO	Vu-klass baserat på Vu-yrke	Differens
Industriarbetare	12	9	+3
Övriga arbetare	19	20	-1
Lägre tjänstemän	13	13	0
Tjänstemän i mellanställning	36	34	+2
Högre tjänstemän	15	19	-4
Småföretagare	4	4	0
Jordbrukare	1	1	0
Summa procent	100	100	
Antal yrken (personer)	2 787	2 765	

Kommentar: Variablerna är justerade med avseende på anställningsstatus. Den genomsnittliga absoluta differensen är 1,4.

De grupper som varierar mest i andel av populationen mellan den konstruerade variabeln och originalvariabeln är 'högre tjänstemän' och 'industriarbetare'. I tabell 15 redovisas de båda variablerna ställda mot varandra.

Tabell 15 Fördelningen i Vu-klass konstruerad efter SSYK med utgångspunkt i Vu-klass konstruerad efter Vu-yrke (procent)

Vu-klass baserat på SSYK/ISCO	Vu-klass baserat på Vu-yrke						
	Industri- arbetare	Övriga arbetare	Lägre tj- män	Mellan tj- män	Högre tj- män	Små- företagare	Jord- brukare
Industriarbetare	94	12	3	2	0	0	0
Övriga arbetare	3	75	16	2	1	0	0
Lägre tjänstemän	0	10	65	6	3	0	0
Tjänstemän i mellanställning	3	3	16	81	33	0	0
Högre tjänstemän	0	0	0	9	60	20	0
Småföretagare	0	0	0	0	3	72	7
Jordbrukare	0	0	0	0	0	8	93
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100
Antal yrken (personer)	257	565	344	930	515	118	30

Kommentar: Cramer's V= 0,73.

Sambandet mellan den ursprungliga och den konstruerade variabeln för Vu-klass är enligt Cramer's V 0,73, det vill säga något högre än mellan den ursprungliga och den konstruerade variabeln för ESeC (0,72). 2 064 av 2 759 personer har kodats lika, alltså 75 procent.

Största diskrepanserna finns för lägre respektive högre tjänstemän där endast 65 respektive 60 procent har klassificerats lika i de båda indelningarna. Orsaken till denna diskrepans är främst att kodningarna av SSYK respektive Vu-yrke, som tidigare nämnts, inte är helt konsekvent, varför vissa yrkeskoder enligt SSYK kan fördela sig förhållandevis jämt mellan två eller flera olika koder i Vu-yrke. Detta gäller exempelvis kontorspersonal, vårdpersonal och personer inom IT-sektorn. Problemet är att personer kodats på olika kvalifikationsnivåer i valundersökningarnas yrkeskod och SSYK, vilket innebär att dessa diskrepanser inte kan rättas till med mindre än att någondera kod korrigeras på basis av exakta svar och kompletterande intervjuuppgifter. I konstruktionen av nyckeln mellan Vu-klass och SSYK har i dessa tveksamma fall teoretisk konsekvens eftersträfvats.

Det finns ingen etablerad standard för att slå samman Vu-yrke till grövre kategorier annat än en indelning i arbetarklass relativt övriga. Ett alternativ är att i likhet med den 5-delade ESeC göra en indelning efter tjänstemän (högre + mellan), lägre tjänstemän, småföretagare inklusive jordbrukare samt arbetare (industriarbetare och övriga arbetare) (tabell 16).

Tabell 16 Vu-klass4 baserat på SSYK i relation till Vu-klass4 baserat på Vu-yrke (procent)

	Tjänstemän (Vu-klass 4,5)	Småföretagare (Vu-klass 6,7)	Lägre tjänstemän (Vu-klass 3)	Arbetare (Vu-klass 1,2)
Tjänstemän	91	15	17	3
Småföretagare	1	85	0	0
Lägre tjänstemän	5	0	65	7
Arbetare	3	0	18	90
Summa procent	100	100	100	100
Antal yrken (personer)	1 445	148	344	822

Kommentar: Cramer's V= 0,78. I Vu-klass 4 är Vu-yrkesvariabelns sju kategorier sammanslagna till fyra.

Med denna grövre klassindelning hamnar 2 404 av de 2 759 respondenterna, eller 87 procent, i samma klass vid tillämpandet av respektive yrkesvariabel. Den bristande matchning som finns gäller i första hand lägre tjänstemän. Då de allra flesta intervjupersoner med denna grövre klassindelning kategoriseras antingen som tjänstemän (cirka 50 procent) eller arbetare (ca 30 procent) är emellertid denna variabel i många fall väl grov för att vara av analytiskt intresse.

Sammantaget kan vi konstatera att det är möjligt att tillämpa nycklar för att konstruera Vu-klass från SSYK och ESeC från Vu-yrke, men att precisionen så som den kunnat isoleras i Riks-SOM 2005 är något lägre än vad man skulle ha önskat. Denna låga precisionsgrad är i högre grad empirisk än teoretisk, och beror på att det finns vissa inkonsistenser i hur yrken kodats enligt respektive yrkesvariabel. Dessa inkonsistenser är en följd av den bristfälliga dokumentationen i Vu-yrke, där det inte finns någon uppdaterad yrkesförteckning med tillhörande koder, samt möjligen en ovana vid användningen av SSYK. Då de inkonsistenser som konstaterats främst ligger mellan närliggande kategorier torde de empiriska konsekvenserna ändå vara begränsade. I nästa avsnitt diskuteras konsekvenserna av ett eventuellt skifte av standard för operationalisering av klass.

Konsekvenser av olika klasscheman

Mycket i resultaten redovisade ovan talar för rimligheten i att övergå från att arbeta med valundersökningarnas yrkesklassificering och klassschema till att använda SSYK och förslagsvis klass-schemat ESeC. I det följande kommer tre typer av konsekvenser av en sådan övergång att diskuteras: praktiska, teoretiska och empiriska. Överensstämmelse generellt mellan Vu-klass baserat på Vu-yrke och Vu-klass baserat på SSYK rapporteras i anslutning till presentationen av hur Vu-klass konstrueras utifrån SSYK.

Praktiska konsekvenser

Yrkesklassificering enligt Vu-yrke är, som tidigare konstaterats, förenad med en rad problem som främst hänger samman med att kodschemat inte uppdaterats eller anpassats i takt med att samhället och arbetsmarknaden förändrats. Detta riskerar leda till låg reliabilitet i kodningen samt kräver en större arbetsinsats. SSYK uppdateras kontinuerligt av SCB, det finns detaljerade yrkesförteckningar med angivande av koder och även en sökfunktion via SCB:s hemsida. Detta underlättar och förenklar kodningsarbetet och ger med största sannolikhet en högre reliabilitet. För besöksintervjuer kan SCB:s intervjuare idag ge yrken en SSYK-kod direkt, varvid inget separat yrkeskodningsarbete är nödvändigt.

När det gäller möjligheten till jämförelser med andra studier nationellt och internationellt, innebär användande av variabeln Vu-klass klara begränsningar i och med att den utgör en unik operationalisering av klassbegreppet. Även om en enhetlig internationell standard saknas, är EGP det mest etablerade klassschemat, framöver sannolikt tillsammans med ESeC. Genom att koda yrke enligt SSYK/ISCO-88 är det emellertid möjligt att använda även alternativa, etablerade klasscheman (Leiulfstrud 2003). I princip är det möjligt att via en nyckel konstruera dessa variabler från Vu-yrke, såsom visats i tidigare avsnitt, men precisionen blir väsentligt bättre med en klassificering baserad på SSYK / ISCO-88(Com).

Teoretiska konsekvenser

De teoretiska grundvalarna för Vu-klass är inte väl dokumenterade. De inkorporerar flera olika aspekter av arbetsförhållanden såsom anställningsförhållanden (företagare/anställd), arbetsledningsfunktion, utbildning samt sektor, och är inte validerade mot några underliggande dimensioner. Trots den bristande teoretiska validiteten fångar Vu-klass ändå upp mycket av den centrala variationen som klass förväntas ha, och äger ett slags *face validity*. De flesta mer brett etablerade klasscheman såsom EGP och ESeC baseras på uttalade underliggande teoretiska dimensioner, mot vilka de också har validerats (t. ex. Bihagen, m.fl. 2006). Detta innebär att de har en god teoretisk och operationell validitet.

Empiriska konsekvenser

Den väsentliga empiriska frågan när det gäller konsekvenser av att byta klassschema är om detta skulle leda till väsentligt annorlunda slutsatser kring betydelsen av klasstillhörighet för politiska attityder eller partival. Här begränsas denna jämförelse till fyra aspekter – partisympati, vänster–högerposition, EU-inställning samt politiskt intresse (se tabellerna 17–20). Analysen är baserad på Riks-SOM 2005.

Sambanden mellan klass och dessa fyra aspekter av politiska attityder visar samma mönster för de båda operationaliseringarna av klass. Om någon genomgående skillnad i mönstren kan urskiljas är det att ESeC diskriminerar något bättre än Vu-klass. Om vi ser

till andelen som sympatiserar med vänsterpartiet eller socialdemokraterna bland arbetare jämfört med övriga (Alfords klassröstningsindex¹⁵), är den 19 procent när yrke kodas enligt Vu-klass och 22 procent enligt ESeC. För ESeC kan man naturligtvis diskutera vad som ska anses utgöra arbetarklassen, men här har 'higher blue collar', 'lower service workers', 'lower technical' och 'routine non-manual' förts till arbetarklassen. Samma tendens återfinns ifråga om vänster–högerposition, EU-inställning och politisk intresse. Sett till de balansmått som redovisas i tabellerna är spridningen mellan klasserna i samtliga fall något större när vi använder ESeC än när klass operationaliseras med Vu-klass. Samma tendens kan illustreras via sambandsmått: sambanden uttryckta med Cramer's V är förhållandevis likvärdiga, men genomgående något högre för ESeC än för Vu-klass (tabell 21).

Slutsatsen måste således bli att de empiriska konsekvenserna av att operationalisera social klass med ESeC istället för Vu-klass inte förefaller vara negativa. Om några empiriska konsekvenser alls kan spåras är de snarast att sambanden förfaller något tydligare vid användande av ESeC.

Tabell 17a Partisynpatiet efter klass enligt ESeC (procent)

	Higher salarat	Lower salarat	High grade white collar	Petit bour- geoise	Farmers	Higher blue collar	Lower service workers	Lower tech- nical	Routine manual
Vänsterpartiet	3	5	6	4	0	7	8	9	5
Social- demokraterna	23	29	36	23	6	47	45	49	52
Centerpartiet	4	7	4	6	43	7	6	5	6
Folkpartiet	12	13	11	7	0	4	9	4	7
Moderaterna	47	33	29	51	37	23	17	12	14
Krist- demokraterna	5	5	5	3	8	4	5	2	3
Miljöpartiet	3	6	5	2	3	3	7	8	7
Annat parti	3	2	4	4	3	5	3	11	6
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	294	653	310	121	35	233	428	207	319

¹⁵ Holmberg och Oscarsson 2004 :55.

Tabell 17b Partisympati efter klass enligt Vu-klass (procent)

	Industri- arbetare	Övriga arbetare	Lägre tj-män	Mellan tj-män	Högre tj-män	Små- företagar	Jord- brukare
Vänsterpartiet	7	6	8	7	3	4	0
Socialdemokraterna	51	50	41	36	24	20	7
Centerpartiet	6	6	6	6	5	10	40
Folkpartiet	4	7	9	10	12	10	0
Moderaterna	13	13	22	27	45	44	42
Kristdemokraterna	1	5	4	5	4	4	7
Miljöpartiet	8	7	7	5	4	5	0
Annat parti	10	6	3	4	3	3	4
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	232	503	318	854	482	111	28

Tabell 18a Vänster–högerposition efter klass enligt ESeC (procent)

	Higher salarial	Lower salarial	High grade white collar	Petit bour- geoise	Farmers	Higher blue collar	Lower service workers	Lower tech- nical	Routine manual
Klart till vänster	4	6	7	2	0	8	10	11	5
Något till vänster	17	27	24	18	8	29	25	36	27
Varken eller	23	24	30	29	38	37	44	39	50
Något till höger	38	32	30	28	46	21	16	11	12
Klart till höger	18	11	9	23	8	5	5	3	6
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Balansmått</i>	-35	-10	-9	-31	-46	+11	+13	+33	+14
Antal personer	312	688	331	130	37	248	461	220	345

Tabell 18b Vänster–högerposition efter klass enligt Vu-klass (procent)

	Industri- arbetare	Övriga arbetare	Lägre tj-män	Mellan tj-män	Högre tj-män	Små- företagar	Jord- brukare
Klart till vänster	8	7	9	8	5	2	0
Något till vänster	28	29	24	29	19	22	3
Varken eller	49	45	39	28	25	25	38
Något till höger	11	15	20	26	37	31	45
Klart till höger	4	4	8	9	14	20	14
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100
<i>Balansmått</i>	+21	+17	+5	+2	-27	-28	-56
Antal personer	248	546	335	907	508	117	29

Tabell 19a Inställning till EU efter klass enligt ESeC (procent)

	Higher salarial	Lower salarial	High grade white collar	Petit bour- geoise	Farmers	Higher blue collar	Lower service workers	Lower tech- nical	Routine manual
I huvudsak för	65	52	39	47	47	35	30	21	28
I huvudsak emot	24	34	39	38	32	41	42	53	43
Ingen bestämd åsikt	11	14	22	15	21	24	28	26	29
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Balansmått</i>	+41	+18	+0	+9	+15	-6	-12	-32	-15
Antal personer	312	692	333	128	38	256	467	223	347

Tabell 19b Inställning till EU efter klass enligt Vu-klass (procent)

	Industri- arbetare	Övriga arbetare	Lägre tj-män	Mellan tj-män	Högre tj-män	Små- företagar	Jord- brukare
I huvudsak för	24	27	34	42	62	51	47
I huvudsak emot	49	43	43	39	26	32	30
Ingen bestämd åsikt	27	30	23	19	12	17	23
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100
<i>Balansmått</i>	-25	-16	-9	+3	+36	+19	+17
Antal personer	254	545	339	923	506	117	30

Tabell 20a Politiskt intresse efter klass enligt ESeC (procent)

	Higher salariat	Lower salariat	High grade white collar	Petit bourgeoisie	Farmers	Higher blue collar	Lower service workers	Lower technical	Routine manual
Mycket intresserad	19	14	7	10	10	10	5	7	4
Ganska intresserad	53	52	39	40	40	38	31	39	30
Inte särskilt intresserad	25	30	47	42	47	43	50	44	49
Inte alls intresserad	3	4	7	8	3	9	14	10	17
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Mkt/ganska intresserad</i>	<i>72</i>	<i>66</i>	<i>46</i>	<i>50</i>	<i>50</i>	<i>48</i>	<i>36</i>	<i>46</i>	<i>34</i>
Antal personer	317	698	334	130	38	251	472	222	355

Tabell 20b Politiskt intresse efter klass enligt Vu-klass (procent)

	Industriarbetare	Övriga arbetare	Lägre tj-män	Mellan tj-män	Högre tj-män	Små-företagar	Jordbrukare
Mycket intresserad	3	6	6	11	16	10	17
Ganska intresserad	34	31	34	44	55	44	27
Inte särskilt intresserad	49	48	50	39	25	39	53
Inte alls intresserad	14	15	10	6	4	7	3
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100
<i>Mkt/ganska intresserad</i>	<i>37</i>	<i>37</i>	<i>40</i>	<i>55</i>	<i>71</i>	<i>54</i>	<i>44</i>
Antal personer	253	557	341	923	512	119	30

Tabell 21 Jämförelse av samband med ESeC respektive Vu-klass (Cramer's V)

	ESeC	Vu-klass
Partisynpati	0,15	0,15
Vänster-högerposition	0,17	0,15
Inställning till EU	0,20	0,19
Politiskt intresse	0,18	0,16

Kommentar: Sambandsmättet Cramer's V kan variera mellan 0 (inget statistiskt samband alls mellan variablerna) och 1 (perfekt samband).

I Riks-SOM-undersökningen ingår en fråga som syftar till att mäta subjektiv klassposition på hushållsnivå (frågan gäller sedan undersökningen 2002 respondents *hem*, och den avser dels nuvarande hem, dels uppväxthem)¹⁶. Definitionen av respondentens nuvarande klassposition utgår alltså – för alla samboende – från hemmet och därmed alla de personer som det omfattar i stället för den enskilde individen. Respondentens beskrivning utgår från fem givna svarsalternativ; vilka alternativen är framgår av redovisningen i tabellerna 22a–b, där denna typ av subjektiva klasspositionsvariabel ställs mot Vu-klass respektive ESeC, bägge baserade på respondentens yrkesbeskrivning.

Teoretiskt är individens subjektiva uppfattning om hemmets klassposition något helt annat än individens sociala klassposition mätt med exempelvis ESeC. Detta eftersom frågan avser hushållet/hemmet snarare än individen, och baseras på den subjektiva uppfattningen snarare än en objektiv klassificering. Om det är individens eller familjens position i den sociala strukturen som är av störst betydelse för attityder och beteende diskuterades flitigt inom forskningen under 1980-talet, liksom frågan om objektiv klass eller subjektiv klassidentifikation. En översikt och analys utifrån svenska förhållanden återfinns i boken *Klassröstning i Sverige. Rationalitet, lojalitet eller bara slentrian*. (Oskarson 1994).

Att frågan om respondentens subjektiva uppfattning om hemmets klassposition mäter något annat än social klass mätt med ESeC framgår av de följande analyserna. I och med att den subjektiva variabeln utgår från hemmet snarare än individen redovisas även sambandet för ensamstående och sammanboende separat, mätt i Cramer's V (tabell 23). Här redovisas även sambandet för kvinnor och män separat, liksom för samtliga.

Tabell 22a Subjektiv klassposition med avseende på nuvarande hem efter yrkesdefinierad klass enligt ESeC (procent)

	Higher salariat	Lower salariat	High grade white collar	Petit bourgeoisie	Farmers	Higher blue collar	Lower service workers	Lower technical	Routine manual
Arbetarhem	9	18	27	24	11	64	70	88	86
Jordbrukarhem	1	1	1	2	72	3	2	2	3
Tjänstemannahem	32	48	57	11	0	23	18	7	7
Hö. tjänstemanna-/akademikerhem	49	28	11	6	0	6	5	3	1
Företagarhem	9	5	4	57	17	4	5	0	3
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	310	682	330	119	35	241	456	223	342

Kommentar: Cramer's V= 0,47.

¹⁶ Se fråga 84 i bilaga 3 som återger den aktuella enkätsidan ur Riks-SOM 2005.

Tabell 22b Subjektiv klassposition med avseende på nuvarande hem efter yrkesdefinierad klass enligt (procent)

	Industri- arbetare	Övriga arbetare	Lägre tj-män	Mellan tj-män	Högre tj-män	Små- företagar	Jord- brukare
Arbetarhem	90	79	52	34	12	26	11
Jordbrukarhem	1	3	2	2	0	7	70
Tjänstemannahem	7	12	34	42	40	7	0
Hö. tjänstemanna- /akademikerhem	1	3	7	18	40	11	0
Företagarhem	1	3	5	4	8	49	19
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	251	536	330	905	506	109	27

Kommentar: Cramer's V= 0,41.

Tabell 23 Samband mellan subjektiv klassposition med avseende på nuvarande hem och yrkesdefinierad klass enligt Vu-yrke respektive ESeC, efter hushållssituation och kön (Cramer's V)

		Vu-klass	ESeC
	Samtliga	0,41	0,47
<i>Hushållssituation</i>	Ensamboende (med/utan barn)	0,52	0,62
	Samboende (med/utan barn)	0,38	0,43
<i>Kön</i>	Kvinnor	0,31	0,38
	Män	0,50	0,55
<i>-- Hushållssituation & kön</i>	Ensamboende kvinnor (med/utan barn)	0,33	0,44
	Ensamboende män (med/utan barn)	0,58	0,67
	Samboende kvinnor (med/utan barn)	0,30	0,37
	Samboende män (med/utan barn)	0,47	0,51

Kommentar: Till grund för analysen används två frågor i SOM-undersökningen, där den ena rör respondents civilstånd, och den andra dennes konkreta hushållssituation. Frågorna lyder: 'Vilket är ditt civilstånd?', med svarsalternativen 'Ensamstående', 'Sambo', 'Gift/partnerskap' 'Änka/änkling' (där de fyra svarskategorierna slås samman till en dikotom variabel), respektive 'Hur ser ditt hushåll ut?', följt av ett antal delfrågor till den som svarar att man (regelbundet) delar sitt hushåll med vuxen/barn. Ang. sambandsmättet Cramer's V, se tabell 21.

Sambanden mellan de använda måtten på subjektiv klassposition med avseende på hemmet och yrkesdefinierad klasstillhörighet är som framgår långt ifrån perfekta. Det gäller oavsett om vi operationaliserar yrkesdefinierad klass med hjälp av Vu-klass baserad på valundersökningarnas yrkeskod eller ESeC baserad på SSYK – även om sambandet genomgående är starkare för ESeC. Som förväntat är överensstämmelsen mellan den hushållsbaserade variabeln och individens yrkesklass bättre för personer i ensamhushåll. Sambandet är också betydligt starkare för män än för kvinnor; dvs. kvinnor tenderar i högre utsträckning att definiera sitt hem utifrån den man de sambor med än tvärtom. Bäst överensstämmelse återfinns hos ensamstående män (Cramer's V=0,67 för ESeC). Men även med begränsningen

till enbart individer i ensamhushåll mäter således variabeln för subjektiv klassposition med avseende på hemmet något annat än den mer objektivt härledda yrkesklassen.

Slutsatser

Att använda internationella standards för operationalisering av komplexa variabler såsom social klass baserad på yrke ökar jämförbarhet mellan olika undersökningar. Att använda internationellt gångbara kodscheman för yrke ger också flexibilitet då olika etablerade analysvariabler för klass kan appliceras. Detta är av stor relevans för SOM-undersökningarna och valundersökningarna, som är två undersökningsserier av stort värde för samhällsvetenskaplig forskning.

Utgångspunkterna för *Klasskodningsprojektet* har varit två. För det första att undersöka konsekvenserna av att använda standardscheman för kodning av yrke (SSYK) och konstruktion av klassvariabeln (ESeC) istället för valundersökningarnas yrkeskod och klassschema, vilket hittills varit den standard SOM och Vu använt. För det andra har projektet syftat till att konstruera översättningsnycklar mellan dessa olika standards för att kunna bibehålla tidsserier trots eventuellt skifte av tillvägagångssätt för kodning av yrke och klass. Analyserna och konstruktionen av översättningsnycklar har baserats på den rikstäckande SOM-undersökning som genomfördes 2005, i vilken yrke kodades med både valundersökningarnas yrkeskod och Svensk standard för yrkesklassificering (SSYK).

Analyserna som presenterats här har visat att de empiriska konsekvenserna av att operationalisera social klass med ESeC istället för Vu-klass inte förefaller vara negativa. Om några empiriska konsekvenser alls kan spåras är de snarast att sambanden förfaller något tydligare vid användande av ESeC.

Då både SOM-undersökningarna och valundersökningarna genomförts under lång tid är de mycket värdefulla för analyser av tidsserier och utvecklingstrender. En förändrad standard för en så väsentlig samhällsvetenskaplig variabel som social klass kan därmed få negativa konsekvenser för jämförelser över tid. Av detta skäl har översättningsnycklar konstruerats inom ramen för projektet, och presenteras här. Dessa nycklar ger möjlighet att förflytta sig mellan de olika klassschema (Vu-klass och ESeC) så att tidsserierna kan behållas. Precisionen i dessa nycklar är emellertid inte så god som skulle kunna önskas. Med de begränsade skillnader i samband med centrala variabler som konstaterats här, är det dock möjligt att hävda att den bristande precisionen i de klassvariabler som konstruerats från ”den andra” yrkesklassificeringen (Vu-klass från SSYK respektive ESeC från Vu-yrke) endast bör ha begränsade empiriska konsekvenser.

Att byta standard för kodning av yrke i SOM- och valundersökningarna framstår därmed som i högsta grad möjligt. Det skulle förbättra jämförbarheten med andra undersökningar och även ge en ökad flexibilitet för användande av olika klassschema, utan att för den skull möjligheten till jämförelser med tidigare år omintetgörs.

Referenser

Bihagen Erik, Nermo, Magnus och Erikson Ronbert (2006) Class Schemas and Employment Relations. Comparisions between the ESeC and the EGP class schemas using European Data. Arbetspapper 2006-10-03.

Elias Peter och Margaret Birch (1994) Establishment of Community-Wide Occupational Statistics. ISCO 88 (COM) A Guide for Users. University of Warwick: Institute for Employment Research www.warwick.ac.uk/ier/isco/isco88.html

Forsberg, Malin och Oskarson, Maria (2005) Klasskodning i SOM- och valundersökningarna. Arbetsrapport, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Goldthorpe, John H. (2000) On Sociology. Numbers, Narratives, and the Intergration of Research and Theory. Oxford: Oxford University Press.

Harrisons, Eric och David Rose The European Socio-economic Classification (ESeC) User Guide. <http://www.iser.essex.ac.uk/esec/guide/>

Holmberg, Sören och Oscarsson, Henrik (2004) Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år. Stockholm: Norstedts juridik.

Holmberg, Sören, Mikael Gilljam och Maria Oskarson (1987) *Valundersökning 1985. Teknisk rapport*. Valundersökningar rapport 11, Statistiska centralbyrån.

Leiulfsrud, Håkon, Bison, Ivano och Jensberg Heidi (2003) *Social Class i Europé. European Social Survey 2002/3*. <http://www.europeansocialsurvey.org/>

Oskarson, Maria (1986) *Yrkes- och socialgruppsklassificeringar i valundersökningarna 1956–1985*. Arbetspapper Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Oskarson, Maria (1994) *Klassröstning i Sverige. Rationalitet, lojalitet eller bara slentrian*. Sockholm: Nerenius & Santérus förlag.

Peterson, Olof (1977) *Väljarna och valet 1976*. Valundersökningar. Rapport 2. Statistiska centralbyrån, Stockholm 1977.

Scott, John (2002) "Social Class and Stratification in Late Modernity". *Acta Sociologica* 2002 45:1 p. 23–35.

Svallfors, Stefan (2004) *Klassamhällets kollektiva medvetande*. Umeå: Borea.

Användbara länkar för syntaxer och information:

<http://www.sofi.su.se/~ebi/> Erik Bihagens nedladdningsbara översättningsnycklar mellan SSyk och ISCO 88 (COM)

www.warwick.ac.uk/ier/isco/isco88.html presentation av ISCO 88 (COM)

<http://www.iser.essex.ac.uk/esec/> presentation av ESeC samt nedladdningsbara syntaxer

<http://home.fsw.vu.nl/hbg.ganzeboom/isko88/index.htm> Harry B.G. Ganzebooms hemsida med nedladdningsbara syntaxer för att konstruera EGP från ISCO.

http://www.scb.se/templates/Standard____36492.asp SCBs sida för presentation av SSYK

<http://www.europeansocialsurvey.org/> European Social Survey, där bland annat Leiulfsruds m.fl rapport kan hämtas.

Bilaga 1

Nycklar för konstruktion av ESeC från Vu-yrke. Observera att justering utifrån anställningsstatus (företagare, arbetsledning respektive anställd) måste göras i ett andra steg.

Vu-yrke	Benämning	ESeC	ssyk
11	företagsledare tekniskt, kemiskt (arkitekt)	1	21
14	anställd chef arkitekt, ingenjör	1	21
15	anställd arkitekt, ingenjör, teknisk/kemisk forskare	1	21
16	tekniker, närmast under ingenjörsnivå (, förmän)	2	311
17	biträdespersonal för ingenjör etc. lab.bitråde	3	419
21	Hälso-sjukvård företagare, apotek (ej läkare)	2	320
22	Övrig företagare hälsovård, sjukgymnast	2	322
25	Kvalificerat farmakologiskt arbete	2	322
26	sjukvårdstekniskt, sjuksköterska, sjukgymnast etc	2	323
27	biträdespersonal sjukvårdstekniskt, undersköterska	7	513
28	sjukvårdsbiträde	7	513
32	Företagare pedagogiskt arbete	4	235
34	pedagogiskt arbete, chefskap, rektor, professor	1	231
35	ämneslärare gymnasium, post-gymnasialt	2	232
36	klasslärare, övriga lärare	2	233
42	företagare konstnärligt, litterärt	2	245
43	konstnär, författare	2	245
44	konstnärlig ledare, chefsposition, redaktionschef	2	245
45	övriga med litterärt/konstnärligt arbete	2	245
47	biträde inom konstnärligt område, affärsdekoratör	3	347
51	företagare biologiskt utb. Veterinär	1	222
52	kval biologiskt arbete, veterinär, jägmästare	1	222
56	arbete på assistentnivå under ovanstående	2	322
61	företagare medicinskt/psykologiskt arbete	1	222
64	chef medicinskt/psykologiskt, överläkare	1	222
65	övriga med/psyk, läkare, tandläkare, psykolog	1	222
66	socialvårdare, kurator etc	2	249
75	personalchef, ombudsman nationellt	1	123
76	arbetsförmedlare, yrkesvägledare, lokal ombudsman	2	342
81	Företagare inom kval. revision/ekonomi (aukt. revisor)	1	241
84	Chef revision, kval. Ekonomi	1	241
85	Övriga inom revision, kval. Ekonomi	1	241
86	Programmerare	1	213
91	Företagare inom juridik etc, advokat med egen byrå	1	242
92	övriga företagare inom området, sakförare	1	242
94	kvl. juridiskt RB., chef, länspolismästare, kronofogde	1	242
95	övriga advokat, åklagare, polismästare	1	242
114	religiös ledare, biskop, kyrkoherde, prost	2	246
115	övriga präster i svenska kyrkan	2	246
116	pastorer/predikanter frikyrka	2	348
121	företagare, journalistik/ radio/ tv	2	245
124	chef journalistik/ radio/ tv	2	245
125	anställda journalistik/ radio/ tv, journalist, redaktör	2	245
133	egenanst. Vetenskapligt arb. (ej tekn/medicinskt)	2	244
134	chef inom vetensk. Museichef, forskningsinst.	2	244
135	kvalificerade anst forskare, bibliotekarie	2	243

Vu-yrke	Benämning	ESeC	ssyk
136	assistent/tekniker inom vetensk. Arb. Djurkonservator	9	414
137	biträde till ovanstående	9	414
154	adm chef offentlig vård./omsorg/utb, skolchef, sjukhusdir	2	122
155	administration vård./omsorg/utb, byrådirektör	2	247
156	administration vård./omsorg/utb, kanslist	3	411
164	adm chef offentlig förv. Affärsdriv. verk, förvaltningschef	1	112
165	administration offentlig förv. Affärsdriv. verk, byrådirektör	2	122
166	administration offentlig förv. Affärsdriv. verk., kanslist	3	411
171	företagare administration större företag, direktör, vd, bankdirektör	1	121
174	chef , ledande befattning administration större företag	1	121
175	kamrer etc större företag	3	343
212	företagare kameralt, kontorstekniskt, bokföring	4	343
216	kvalificerat kontorsarbete, banktjänsteman, bokföring "tjänsteman"	3	343
217	enklare kontorsarbete, kontorist bokföring	3	412
222	företagare skrivarbete, maskinskrivning	4	343
226	kvalificerat kontorsarbete, privatsekreterare	3	343
227	maskinskriverska, kontorist	3	419
232	företagare annat kontorsarbete	4	343
236	kvalificerat övrigt kontorsarbete, resebyråttjänsteman, ospec tjänsteman	3	343
237	ospec kontorist	3	419
311	parti & detaljhandel företagare större företag	1	341
312	parti&detaljhandel mindre företag	4	341
313	ambulerande försäljare, parti&detaljhandel	4	911
314	chef parti&detaljhandel , inköpschef, marknadschef	2	341
315	kval anst parti&detaljhandel	3	341
316	arbetsledning parti&detaljhandel	6	522
317	medhjälpare , viss specialkompetens parti&detaljhandel	7	522
318	biträden parti&detaljhandel	7	522
326	arbetsledning, föreståndare affär	6	522
327	medhjälpare , viss specialkompetens affär	7	522
328	affärsbiträden	7	522
331	agenturarbete, kundbesök, större företagare	1	342
332	agenturarbete, kundbesök, mindre företagare	4	342
334	chef agenturarbete , inköpschef, marknadschef	2	341
335	kval anst agenturarbete	3	341
336	arbetsledning agenturarbete	6	522
337	medhjälpare , viss specialkompetens agenturarbete	7	522
338	biträden agenturarbete	7	522
341	övrigt försäljning företagare större företag	1	341
342	övrigt försäljning mindre företag	2	341
343	ambulerande försäljare, övrigt försäljning	4	911
344	chef övrigt försäljning , inköpschef, marknadschef	2	341
345	kval anst övrigt försäljning	3	341
346	arbetsledning övrigt försäljning	6	522
347	medhjälpare , viss specialkompetens övrigt försäljning	7	522
348	biträden övrigt försäljning	7	522
411	lantbruks- skogs och trädgårdsarb. (ej djur) Företagare	1	611
412	mindre företagare lantbruk, skog trädgård (ej djur)	5	611
415	kval ledningsarb. Agronom, hortonom	2	321
416	förman, trädgårdsmästare	6	611

Vu-yrke	Benämning	ESeC	ssyk
418	manuellt arb, parkarbetare	8	611
421	Lantbruk med djur, godsägare	1	613
422	Lantbrukare , bonde, djuruppfödare	5	613
425	kval anst. inom lantbruk Agronom	2	321
426	förman inom lantbruk	6	613
428	manuellt arbete inom lantbruk, dräng	8	613
431	Större företagare inom viltvård jakt	1	615
432	Mindre företagare inom viltvård, jakt	5	615
435	kval anst inom viltvård, jakt	2	321
436	förman inom viltvård, jakt	6	615
438	manuellt arbete inom viltvård, jakt	8	615
441	skogsägare större företagare	1	614
442	mindre företagare skogsbruk	5	614
445	kval ledningsarb. Skogsbruk	2	321
446	förman, skogsbruk, skogsvaktare	6	614
448	manuellt arb, skogsbruk	8	614
451	fiskeri större företagare	1	615
452	mindre företagare fiskeri, fiskare med eget företag	5	615
455	kval ledningsarb. Fiske	2	321
456	förman, fiskeri	6	615
458	manuellt arb, fiske, fiskare	8	615
502	stenbrytning & gruvnäring, mindre företagare	4	711
506	förman inom stenbrytning, gruvnäring	6	711
508	manuellt arbete inom stenbrytning, gruvnäring	8	711
612	företagare inom motorfordon, droskägare, lastbilsförare egen bil	4	832
616	förman för motorfordonsförare, spårväg	6	832
618	anställd förare & chaufför	9	832
632	sjöbefäl, däck&maskin företagare med mindre fartyg (ej fiske)	2	314
635	sjöbefäl, sjökaptän, styrman, maskinchef	2	314
636	övrigt sjöbefäl & arbetsledare	6	834
638	däcksmanskap, matros	8	834
644	chef inom post, järnväg & flyg, postmästare, stationschef	2	122
646	förman/arbetsledare inom post, järnväg & flyg	6	421
647	anst med viss kvalifikation inom post, järnväg & flyg, lokförare	7	421
648	manuellt arbete inom post, järnväg & flyg	9	415
652	mindre företagare övrig transport kommunikation	4	832
656	förman/tekniker inom övrig transport & kommunikation	6	832
658	manuellt arbete transport kommunikation	9	832
712	mindre företag textil&sömnad	4	740
716	förman/arbetsledare inom textil&sömnad	6	826
718	manuellt arbete textil&sömnad	9	826
722	mindre företag sko&läderarbete	4	740
726	förman/arbetsledare inom sko&läderarbete	6	826
728	manuellt arbete sko&läderarbete	9	826
732	mindre företag järn, metall, smide, gjuteri	4	721
736	förman/arbetsledare inom järn, metall, smide, gjuteri	6	721
738	manuellt arbete järn, metall, smide, gjuteri	8	721
742	mindre företag verkstad och byggnadsmetall	4	713
746	förman/arbetsledare inom verkstad och byggnadsmetall	6	713
748	manuellt arbete verkstad och byggnadsmetall	8	713

Vu-yrke	Benämning	ESeC	ssyk
752	mindre företag el-arbete	4	724
756	förman/arbetsledare inom el-arbete	6	724
758	manuellt arbete el-arbete	8	724
762	mindre företag träarbete	4	712
766	förman/arbetsledare inom träarbete	6	712
768	manuellt arbete träarbete	8	712
772	mindre företag målning&lackering	4	714
776	förman/arbetsledare inom målning&lackering	6	714
778	manuellt arbete målning&lackering	8	714
782	mindre företag mureri&betong	4	712
786	förman/arbetsledare inom mureri&betong	6	712
788	manuellt arbete mureri&betong	8	712
802	mindre företag livsmedelstillverkning	4	827
806	förman/arbetsledare inom livsmedelstillverkning	6	827
808	manuellt arbete livsmedelstillverkning	9	827
812	mindre företag kemiskt&cellulosatekniskt	4	814
816	förman/arbetsledare inom kemiskt&cellulosatekniskt	6	814
818	manuellt arbete kemiskt&cellulosatekniskt	9	814
822	mindre företag övrigt tillverkningsarbete	4	829
826	förman/arbetsledare inom övrigt tillverkningsarbete	6	829
828	manuellt arbete övrigt tillverkningsarbete	9	829
832	mindre företag grov- och diversearbete	4	931
836	förman/arbetsledare inom grov- och diversearbete	6	931
838	manuellt arbete grov- och diversearbete	9	931
842	mindre företag maskin- och motorskötsel	4	829
846	förman/arbetsledare inom mindre företag maskin- och motorskötsel	6	829
848	manuellt arbete maskin- och motorskötsel	9	829
852	mindre företag finmekaniskt arbete	4	731
856	förman/arbetsledare finmekaniskt arbete	6	731
858	manuellt arbete finmekaniskt arbete	9	731
862	mindre företag grafiskt arbete	4	734
866	förman/arbetsledare grafiskt arbete	6	734
868	manuellt arbete grafiskt arbete	8	734
872	mindre företag stuveri, lager, paketering	4	932
876	förman/arbetsledare stuveri, lager, paketering	6	932
878	manuellt arbete stuveri, lager, paketering	9	932
912	företagare bevakningsföretag, privatdetektiv etc	4	515
914	chef bevakning & skydd, brandchef	2	122
915	kvalificerat bevaknings/skyddsarbete	6	315
916	förman/arbetsledare bevaknings/skyddsarbete	6	515
917	brandman	7	515
918	övrig bevakningspersonal, ordningsvakt, väktare (privat tjänst)	7	515
922	företagare husligt arbete, caféinnehavare	4	522
926	arbetsledare husligt arbete, kökschef, storköksföreståndare, steward	6	512
927	portier, flygvärdinna, barnsköterska (ej dagis?)	7	511
928	husligt biträdesarbete, hembiträde, kock, kallskänk, diskare	9	512
932	fastighetsskötsel & städning företagare	4	912
936	fastighetsskötsel & städning arbetsledare	6	912
938	fastighetsskötsel & städning manuellt arbete	9	912
942	företagare övrig service, frisör, fotoateljé,	4	514

Vu-yrke	Benämning	ESeC	ssyk
945	sportledare som är gymnastikdirektör	3	347
946	arbetsledare, övrig sportledare	6	514
947	fotograf	6	313
948	övrigt manuellt servicearbete	7	514
955	polisbefäl, kommissarie	2	345
956	övriga polisbefäl, tullbefäl, arbetsledare fångvård	2	345
957	poliskonstapel, tulluppsyningsman, vaktkonstapel fångvård	2	345
958	övriga vakter i allmän tjänst, parkeringsvakt	7	515
966	föreståndare hemtjänst	6	513
967	hemsystrar, barnsköterska daghem (utbildad)	7	513
968	hemsamarit	7	513
976	arbetsledare serveringsarbete, hovmästare	6	512
978	annan serveringspersonal, servitris, servitör	9	512
984	militärer, officerare överste eller högre	2	11
985	övriga officerare	3	11
986	underofficerare	6	11
987	underbefäl	6	11
988	övrig militär personal (manskap)	9	11

Bilaga 2

Nycklar för konstruktion av Vu-klass från SSYK. Observera att justering utifrån anställningsstatus (företagare, arbetsledning respektive anställd) måste göras i ett andra steg.

ssyk 3	Benämning	Vu-klass	Vu-yrke
111	Högre ämbetsmän och politiker	5	154
112	Chefstjänstemän i intresseorganisationer	5	174
121	Verkställande direktörer, verkschefer m.fl.	5	174
122	Drift- och verksamhetschefer	5	174
123	Chefer för särskilda funktioner	5	174
131	Chefer för mindre företag och enheter	5	174
211	Fysiker, kemister m.fl.	5	15
212	Matematiker och statistiker	5	15
213	Dataspecialister	5	85
214	Civilingenjörer, arkitekter m.fl.	5	015
221	Specialister inom biologi, jord- och skogsbruk m.m.	5	52
222	Hälso- och sjukvårdsspecialister	5	25
223	Barnmorskor; sjuksköterskor med särskild kompetens	4	26
231	Universitets- och högskolelärare	4	35
232	Gymnasielärare m.fl.	4	35
233	Grundskollärare	4	36
234	Speciallärare	4	36
235	Andra pedagoger med teoretisk specialistkompetens	4	36
241	Företagsekonomer, marknadsförare och personaltj	5	85
242	Jurister	5	95
243	Arkivarier, bibliotekarie m.fl.	5	135
244	Samhälls- och språkvetare	5	135
245	Journalister, konstnärer, skådespelare m.fl.	4	125
246	Präster	4	115
247	Administratörer i offentlig förvaltning	5	155
248	Administratörer i intresseorganisationer	5	155
249	Psykologer, socialsekreterare m.fl. (2491 psykolog=5, 2492 socionom=4)	5	65
311	Ingenjörer och tekniker	4	16
312	Datatekniker och dataoperatörer	4	86
313	Fotografer; ljud- och bildtekniker, sjukhustekniker m.fl.	4	16
314	Piloter, fartygsbefäl m.fl.	5	635
315	Säkerhets- och kvalitetsinspektörer	4	916
321	Lantmästare, skogsmästare m.fl.	5	415
322	Sjukgymnaster, tandhygienister m.fl.	4	26
323	Sjuksköterskor	4	26
324	Biomedicinska analytiker	4	26
331	Förskolelärare och fritidspedagoger	4	36
332	Andra lärare och instruktörer	4	36
341	Säljare, inköpare, mäklare m.fl.	4	346
342	Agenter, förmedlare m.fl.	4	336
343	Redovisningsekonomer, administrativa assistenter m.fl.	4	216
344	Tull-, taxerings- och socialförsäkringstjänstemän	4	166
345	Poliser	4	956
346	Behandlingsassistenter, fritidsledare m.fl.	4	66
347	Tecknare, underhållare, professionella idrottsutövare m.fl.	4	946
348	Pastorer	4	116

ssyk 3	Benämning	Vu-klass	Vu-yrke
411	Kontorssekreterare och dataregistrerare	3	217
412	Bokförings- och redovisningsassistenter	3	216
413	Lager- och transportassistenter	2	656
414	Biblioteksassistenter m.fl.	4	136
415	Brevbärare m.fl.	2	647
419	Övrig kontorspersonal	3	237
421	Kassapersonal m.fl.	3	217
422	Kundinformatörer	3	237
511	Resevärdar m.fl.	2	927
512	Storhushålls- och restaurangpersonal	2	926
513	Vård- och omsorgspersonal (5131, 5132, 5135=3, 5133, 5124, 5139=2)	2	27
514	Frisörer och annan servicepersonal, personliga tjänster	3	947
515	Säkerhetspersonal	2	917
521	Fotomodeller m.fl.	3	947
522	Försäljare, detaljhandel; demonstratörer m.fl.	2	328
611	Växtodlare inom jordbruk och trädgård	2	418
612	Djuruppfödare och djurskötare	2	428
613	Växtodlare och djuruppfödare, blandad drift	2	428
614	Skogsbrukare	2	448
615	Fiskare och Jägare	2	458
711	Gruv- och bergarbetare, stenhuggare	1	528
712	Byggnads- och anläggningsarbetare	1	788
713	Byggnadshantverkare	1	768
714	Målare, lackerare, skorstensfejare m.fl.	1	778
721	Gjutare, svetsare, plåtslagare m.fl.	1	738
722	Smeder, verktygsmakare m.fl.	1	738
723	Maskin- och motorreparatörer	2	848
724	Elmontörer, tele- och elektronikreparatörer m.fl.	1	758
731	Finmekaniker m.fl.	1	858
732	Drejare, glashytttearbetare, dekorationsmålare m.fl.	1	828
733	Konsthantverkare i trä, textil, läder m.m.	1	718
734	Grafiker m.fl.	1	868
741	Slaktare, bagare, konditorer m.fl.	1	928
742	Möbelsnickare, modellsnickare m.fl.	1	768
743	Skräddare, tillskärare, tapetserare m.fl.	1	718
744	Garvare, skinnberedare och skomakare	1	728
811	Malmförädlingsoperatörer, brunnborrare m.fl.	1	738
812	Processoperatörer vid stål- och metallverk	1	738
813	Processoperatörer, glas och keramiska produkter	1	738
814	Processoperatörer, trä- och pappersindustri	1	818
815	Processoperatörer, kemisk basindustri	1	818
816	Driftmaskinister m.fl.	1	848
817	Industrirobotoperatörer	1	828
821	Maskinoperatörer, metall- och mineralbehandling	1	738
822	Maskinoperatörer, kemisk-teknisk industri	1	818
823	Maskinoperatörer, gummi- och plastindustri	1	828
824	Maskinoperatörer, trävaruindustri	1	768
825	Maskinoperatörer, grafisk industri, pappersvaruindustri	1	818
826	Maskinoperatörer, textil-, skinn- och läderindustri	1	718
827	Maskinoperatörer, livsmedelsindustri m.m.	1	808

ssyk 3	Benämning	Vu-klass	Vu-yrke
828	Montörer	1	848
829	Övriga maskinoperatörer och montörer	2	848
831	Lokförare m.fl.	2	647
832	Fordonsförare	2	618
833	Maskinförare	2	658
834	Däckspersonal	2	638
911	Torg- och marknadsförsäljare	2	348
912	Städare m.fl.	2	938
913	Köks- och restaurangbiträden	2	928
914	Tidningsdistributörer, vaktmästare m.fl.	2	948
915	Renhållnings- och återvinningsarbetare	2	938
919	Övriga servicearbetare	2	948
921	Medhjälpare inom jordbruk, trädgård, skogsbruk och fiske	2	418
931	Grovarbetare inom bygg och anläggning	2	838
932	Handpaketerare och andra fabriksarbetare	2	878
933	Godshanterare och expressbud	2	878
11	Militärer	4	986

Bilaga 3

Enkät sida ur Riks-SOM-undersökningen 2005.

→

<p>Fråga 84 Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem respektive det hem du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?</p> <p><u>Ditt nuvarande hem:</u></p> <p><input type="checkbox"/> Arbetarhem <input type="checkbox"/> Jordbrukarhem <input type="checkbox"/> Tjänstemannahem <input type="checkbox"/> Högre tjänstemanna-/akademikerhem <input type="checkbox"/> Företagarhem</p> <p><u>Det hem du växte upp i:</u></p> <p><input type="checkbox"/> Arbetarhem <input type="checkbox"/> Jordbrukarhem <input type="checkbox"/> Tjänstemannahem <input type="checkbox"/> Högre tjänstemanna-/akademikerhem <input type="checkbox"/> Företagarhem</p>																																
<p>Fråga 85 Var någonstans har du, respektive din far och din mor, <u>huvudsakligen</u> vuxit upp?</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th></th> <th>Du själv</th> <th>Din far</th> <th>Din mor</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Ren landsbygd i Sverige</td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> </tr> <tr> <td>Mindre tätort i Sverige</td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> </tr> <tr> <td>Stad eller större tätort i Sverige</td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> </tr> <tr> <td>Stockholm, Göteborg eller Malmö</td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> </tr> <tr> <td>Annat land i Norden</td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> </tr> <tr> <td>Annat land i Europa</td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> </tr> <tr> <td>Land utanför Europa</td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> <td><input type="checkbox"/></td> </tr> </tbody> </table>		Du själv	Din far	Din mor	Ren landsbygd i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Mindre tätort i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Stad eller större tätort i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Stockholm, Göteborg eller Malmö	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Annat land i Norden	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Annat land i Europa	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	Land utanför Europa	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	Du själv	Din far	Din mor																													
Ren landsbygd i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>																													
Mindre tätort i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>																													
Stad eller större tätort i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>																													
Stockholm, Göteborg eller Malmö	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>																													
Annat land i Norden	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>																													
Annat land i Europa	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>																													
Land utanför Europa	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>																													
<p>Fråga 86 Om du lever tillsammans med en partner (make, maka, sambo), var någonstans har han/hon <u>huvudsakligen</u> vuxit upp?</p> <p><input type="checkbox"/> Jag lever inte tillsammans med någon partner → Gå vidare till fråga 87.</p> <table border="0"> <tbody> <tr> <td><input type="checkbox"/> Ren landsbygd i Sverige</td> <td><input type="checkbox"/> Annat land i Norden</td> </tr> <tr> <td><input type="checkbox"/> Mindre tätort i Sverige</td> <td><input type="checkbox"/> Annat land i Europa</td> </tr> <tr> <td><input type="checkbox"/> Stad eller större tätort i Sverige</td> <td><input type="checkbox"/> Land utanför Europa</td> </tr> <tr> <td><input type="checkbox"/> Stockholm, Göteborg eller Malmö</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	<input type="checkbox"/> Ren landsbygd i Sverige	<input type="checkbox"/> Annat land i Norden	<input type="checkbox"/> Mindre tätort i Sverige	<input type="checkbox"/> Annat land i Europa	<input type="checkbox"/> Stad eller större tätort i Sverige	<input type="checkbox"/> Land utanför Europa	<input type="checkbox"/> Stockholm, Göteborg eller Malmö																									
<input type="checkbox"/> Ren landsbygd i Sverige	<input type="checkbox"/> Annat land i Norden																															
<input type="checkbox"/> Mindre tätort i Sverige	<input type="checkbox"/> Annat land i Europa																															
<input type="checkbox"/> Stad eller större tätort i Sverige	<input type="checkbox"/> Land utanför Europa																															
<input type="checkbox"/> Stockholm, Göteborg eller Malmö																																
<p>Fråga 87 Hur länge har du bott i den kommun där du bor nu?</p> <p><input type="checkbox"/> Har alltid bott här</p> <p><input type="checkbox"/> Har alltid bott här bortsett från kortare perioder, t. ex. studier på annan ort</p> <p><input type="checkbox"/> Inflyttad, har bott här mer än 10 år</p> <p><input type="checkbox"/> Inflyttad, har bott här 4–10 år</p> <p><input type="checkbox"/> Inflyttad, har bott här 1–3 år</p> <p><input type="checkbox"/> Inflyttad, har bott här mindre än 1 år</p>																																
<p>Fråga 88 I vilken typ av område bor du?</p> <p><input type="checkbox"/> Storstad, centralt</p> <p><input type="checkbox"/> Storstad, ytterområde/förort</p> <p><input type="checkbox"/> Stad eller större tätort, centralt</p> <p><input type="checkbox"/> Stad eller större tätort, ytterområde</p> <p><input type="checkbox"/> Mindre tätort</p> <p><input type="checkbox"/> Ren landsbygd</p>																																
<p>Fråga 89 Hur bor du för närvarande?</p> <p><input type="checkbox"/> I villa/radhus <input type="checkbox"/> I lägenhet/flerbostadshus <input type="checkbox"/> Annat boende</p>																																